

TİHV
Türkiye İnsan Hakları Vakfı

TEDAVİ ve REHABİLİTASYON
MERKEZLERİ RAPORU
2005

Ankara, Haziran 2005

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları : 43

Yayına Hazırlayanlar:
Ümit Şahin - Levent Kutlu

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI
Menekşe 2 Sokak No: 16/11 Kızılay, 06440 - ANKARA
Tel: (312) 417 71 80 • Faks: (312) 425 45 52
E-posta: tihv@tihv.org.tr
Web: www.tihv.org.tr

ISBN: 975-7217-53-0

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Türk Medeni Yasası'na göre kurulmuş,
hükümet dışı ve bağımsız bir kuruluştur.
Statüsü 30 Aralık 1990 tarihli ve 20741 sayılı Resmi Gazete'de
yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

BULUŞ Tasarım ve Matbaacılık, Ankara
Tel: (312) 222 44 06 • Faks: (312) 222 44 07

**Bu yayın Avrupa Topluluğu Komisyonu'nun
maddi desteğiyle hazırlanmış ve bastırılmıştır.**

**English version of
the Treatment and Rehabilitation Centers Report - 2005
is available at the HRFT**

İÇİNDEKİLER

Sunuş	7
<i>Metin Bakkalcı</i>	
Önsöz	11
<i>Yavuz Önen</i>	
TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri 2004 Yılı	
Değerlendirme Sonuçları	17
Yöntem	19
I- Tüm Başvuruların Değerlendirilmesi	23
A- Sosyal ve Demografik Özellikler	23
1- Yaş ve Cinsiyet	23
2- Doğum Yeri	24
3- Öğrenim ve İş-Meslek Durumu	25
B- İşkence Süreci	26
1- Gözaltı ve Gözaltında İşkence Süreci	26
2- Gözaltı Sırasında ve Sonrasında Hukuksal Uygulamalar	32
3- Cezaevi Süreci	35
C- Tıbbi Değerlendirme	39
1- Başvuruların Tıbbi Yakınmaları	41
2- Fizik Muayenelerde Elde Edilen Bulgular	41
3- Psikiyatrik Belirti ve Bulgular	43
4- Tanılar	43
D- Tedavi ve Rehabilitasyon Süreci	45
1- Uygulanan Tedaviler	46
2- Tedavi ve Rehabilitasyon Uygulamalarının Sonucu	46

II- 2004 Yılı İçinde Gözaltında İşkence ve Kötü Muamele Gören	
Başvuruların Değerlendirilmesi	49
A- Sosyal ve Demografik Özellikler	49
1- Yaş ve Cinsiyet	49
2- Doğum Yeri	50
3- Öğrenim ve İş-Meslek Durumu	51
B- İşkence Süreci	53
1- Gözaltı ve Gözaltında İşkence Süreci	53
2- Gözaltı Sırasında ve Sonrasında Hukuksal Uygulamalar	58
3- Cezaevi Süreci	61
C- Tıbbi Değerlendirme	61
1- Başvuruların Tıbbi Yakınmaları	62
2- Fizik Muayenelerde Elde Edilen Bulgular	63
3- Psikiyatrik Belirti ve Bulgular	64
4- Tanılar	66
III- Değerlendirme ve Sonuç	67

SUNUŞ

Metin Bakkalı*

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz kalan kişilere, bugün itibari ile beş tedavi ve rehabilitasyon merkezinde (Adana, Ankara, Diyarbakır, İstanbul ve İzmir), fiziksel ve ruhsal tedavi ve rehabilitasyon hizmeti sunabilmek ve dokümantasyon çalışmaları yapmak amacı ile 1990 yılında kurulmuş olan uzman bir kuruluştur.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri çalışmalarının güncel değerlendirmesini yapmayı amaçlayan bu rapor, aynı zamanda Türkiye'de söz konusu problemi daha iyi anlamaya yönelik olarak hazırlanmıştır.

Beş kentimizde varolan tedavi ve rehabilitasyon merkezlerimize 2005 yılı başına kadar 9757 kişi başvuruda bulunmuştur. Bu sayı, 2005 yılında 692 kişinin daha başvurmasıyla 2005 yılı sonunda toplam 10449'a ulaşmıştır. Önceki yıllarda da ifade edildiği gibi, her bir başvurumuzun aile, arkadaş topluluğu dikkate alındığında bunca yıkıma karşın, projenin oluşturduğu dayanışma ortamının anlamı daha yakından hissedilebilir.

Vakfımıza başvuran kişilerin fiziksel, psikolojik ve sosyal sorunlarının çözümü için, profesyonel ve gönüllü olarak sayıları yüzlerle ifade edilen sağlık çalışanı, multidisipliner ekipler halinde hizmet sunmaktadır.

Raporun ilgili bölümlerinde görüleceği gibi 2005 yılında; başvurularımızda rakam olarak azalma, yıl içinde işkenceye maruz kalanların sayısındaki nispi düşüklük, gözaltı sürelerinin kısılması, avukata ulaşmada görece bir artış olması gibi olumluluklar gözlenmektedir. Söz konusu kimi olumluluklar açısından, yaygın kanı olan Avrupa Birliği uyum sürecinin kimi özelliklerinin ötesinde, başta TİHV ve İHD

*Dr., TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri Koordinatörü

olmak üzere ilgili kurumların işkencenin önlenmesine yönelik yıllardır süren çalışmalarının öncelikle anılmasında yarar olsa gerektir.

Ne var ki tüm bu olumluluklar işkencenin yok olmasına yetmemektedir. Dahası son yıllarda işkencenin önlenmesinde hükümet yetkililerinin "sıfır tolerans" söylemi bazı olumlu yasal düzenlemelere rağmen, gerçek iradeye dönüşmemiş, işkencenin adli, idari ve pratik açıdan cezalandırılmaması eğilimi işkencenin sürmesinde önemli bir etken olmuş ve işkence hala ciddi bir sorun olarak varlığını sürdürmüştür

- 2005 yılındaki başvurularımızın değerlendirilmesi sonucu işkence uygulanan yerler arasında Emniyet Merkezleri (özel birimlerin görevli olduğu yerler) oranında (%25,9) azalma gözlenmesine karşın, resmi gözaltı yerleri olarak bilinen yerler dışında (açık alan, araç içi, v.b.) işkence uygulamalarındaki belirgin artış; gerek sonuçları, gerekse de ülkemizdeki eğilimler açısından önemlidir.
- Özellikle yıl içinde oldukça tasarlanmış görünümündeki "kaçırılma"lar sonucu gerçekleşen işkence örnekleri dikkat çekicidir. Bu örnekler kimi odaklarca gereksinim duyulduğunda işkence uygulamalarının gerçekleştiği ve gerçekleştirilebileceğini göstermektedir. Bu da kuşkusuz uygun politik ortamın varlığında söz konusu olabilir.
- Özellikle gösterilerde güvenlik güçlerince bilerek gözaltına almadan, doğrudan yaygın ve sistemli şiddet uygulamalarında belirgin artış gözlenmektedir.
- İşkence kültürünün, şiddetin yeniden üretilmesinde ülkemizdeki cezaevleri uygulamalarının da önemli rolü olduğu gerçeği çalışmalarımızda da görülmüştür.

Dahası iktidarlarca ihtiyaç duyulduğunda yoğun bir şekilde işkencenin uygulanabildiğinin önemli bir örneği olan, 2006 Mart sonunda başta Diyarbakır olmak üzere Güneydoğu bölgesinde yaşanan yüzlerce işkence olgusunun ve yine 2006 ilkbaharında Türkiye Büyük Millet Meclisi gündemine getirilen Terörle Mücadele Kanunu tasarısının, ne yazık ki gösterdiği gibi, son dönemde ülkemizdeki demokrasi ikliminde kaygı verici gelişmeler söz konusudur. Kaldı ki, 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemeleri Kanunu'nda işkence ile ilgili yakın zamanda gerçekleştirilen kimi olumlu düzenlemeler ortadan kaldırılmıştır.

Tedavi projesi, tedavi hizmetleri sunmanın yanı sıra, bu hizmetin niteliğinin artmasına yönelik, eğitim, bilimsel araştırma, bilimsel etkinlikler gerçekleştirme çalışmalarını da içermektedir. Bu çerçevede ulusal ve uluslararası çok sayıda toplantı düzenlenmiş ve toplantılara katılım sağlanmıştır. Gerek ülke içinde, gerekse uluslararası düzeyde işkence ile ilgili çalışmalarda TİHV her zaman başvuru bir kurum olagelmıştır. Bu nedenle, 2005 yılında da işkence görenlerin tedavisi, işkencenin önlenmesi konularını esas alan çok sayıda programda TİHV'nin katkısı istenmiştir.

İşkencenin etkin araştırılması ve dokümantasyonuna ilişkin ilk uluslararası belge olan İstanbul Protokolü'ne yönelik TİHV'nin kendi ya da diğer ilgili kurumlarla gerçekleştirdiği çok sayıdaki eğitim programlarının yanı sıra, IRCT, Dünya Tabipleri Birliği ve PHR-ABD ile birlikte geçen iki yıl içinde 5 ülkede (Fas, Gürcistan, Meksika, Sri Lanka ve Uganda) eğitim gerçekleştirilmiştir. Dahası 2006-2008 döneminde 10 ülkede yine IRCT ile birlikte gerçekleştirilecek İstanbul Protokolü eğitimi projesinde TİHV "eğitim komitesi koordinatörlüğünü" üstlenmiştir.

TİHV olarak 11-12 Aralık 2004 tarihinde Diyarbakır'da "Travmatize olmuş toplumlara yaklaşım" ve 1-4 Aralık 2005 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen "Ruhsal Travma" toplantıları ve sonuçları TİHV gündeminde olan "İşkence-travma alanında eğitim, araştırma ve uygulama merkezi" projesinin gerek ülkemiz ve gerekse de özellikle bölgemiz açısından önemini ortaya koymuştur.

Yine işkence ile ilgili gerek ülke içinden, gerekse de ülke dışından mezuniyet öncesi staj, mezuniyet sonrası eğitim ve benzeri konularda TİHV başvuru bir kurum olmuştur.

TİHV'in özel olarak "işkence" ile maddelerine doğrudan müdahil olmaya çalıştığı ve 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren yeni Türk Ceza Kanunu'ndaki düzenlemelere bağlı olarak 2004 sonuna doğru cezaevlerinden salınan yaklaşık 3000 kişinin önemli bölümünün, doğal olarak, tedavi merkezlerimize başvurması çalışmalarımız içinde özel bir gündem olmuştur. Bu gelişme, en azından önümüzdeki dönemde de yoğunluklu bir gündemimiz biçimine bürünmüştür.

2004 yılının son döneminde yasalaraşan "Ceza ve Tedbirlerin İnfazı Hakkında Kanun" ile "yasal" biçimlere dönüşen "izolasyona dayalı cezaevleri" uygulamaları, özellikle F tipi cezaevleri deneyimi ile gündemini korumuş, bu konu ile bağlantılı açlık grevleri katılımcı sayısı bir hayli azalmasına karşın varlığını sürdürmüştür. Dahası açlık grevleri nedeniyle sağlık sorunu olanlardan cezaevlerinden salınanlarının, salındıktan sonra yine aynı Adli Tıp Kurumu tarafından hazırlanan

sağlıklarının düzeldiğini gösteren raporlara dayalı olarak cezaevlerine geri alınması girişimleri, bu dönemde özel gündemimizi belirlemiştir.

Son yıllarda giderek artan bir şiddette uygulamaya sokulan gelişmiş ülkelerden mültecilerin geriye döndürülmesi programları, tedavi merkezlerimize özel talepler şeklinde yansımıştır. Bu taleplerde esas olarak geriye döndürmenin önkoşulu olan sağlık sorunu olan kişilerin ülkemizde, kurumumuz dahil, tedavi olanaklarının varlığını tespit etmek amaçlanmaktadır.

Rapor ve alternatif adli tıp rapor çalışmaları bu yıl da sürdürülmüştür.

1 Haziran 2005 yılında yürürlüğe girecek yeni Ceza Muhakemesi Kanunu 67. maddenin 6. bendi "Cumhuriyet savcısı, katılan, vekili, şüpheli veya sanık, müdafii veya kanunî temsilci, yargılama konusu olayla ilgili olarak veya bilirkişi raporunun hazırlanmasında değerlendirilmek üzere ya da bilirkişi raporu hakkında, uzmanından bilimsel mütalaa alabilirler. Sadece bu nedenle ayrıca süre istenemez." şeklinde düzenlenmiştir. Bu maddenin de gereği olarak bundan sonra işkence sebebiyle uzman görüşü anlamında TİHV'nin işlevinin artacağı öngörülmektedir.

Dünyada derinleşen eşitsizlikler ve özellikle "gelişmiş diye adlandırılan ülkelerin" insan hareketliliğini sınırlama, dahası kendi ülkelerindeki mültecilerin geri gönderilmesi programlarını hızlandırma çabaları başta olmak üzere çeşitli gerekçeler ile "mültecilik" meselesi tedavi ve rehabilitasyon çalışmaları açısından daha ağırlıklı bir gündem olmuştur.

TİHV çalışmaları, ülkenin değişik kentlerinde ortak bir amaç için çalışmalar yapan, sağlık çalışanı ve insan hakları savunucusu yüzlerce duyarlı insanın eseridir. Bu çalışmalara katkıda bulunan, bizi yalnız bırakmayan tüm dostlarımıza, çalışmalarımıza başından bu yana destek veren başta İnsan Hakları Derneği ve Türk Tabipleri Birliği olmak üzere ilgili tüm kurumlara şükranlarımızı sunarız.

Ankara, Mayıs 2006

ÖNSÖZ

Yavuz Önen*

Türkiye’de 2005 Yılı İnsan Hakları Genel Durumu

2005 yılının 3 Ekim günü Türkiye, Avrupa Birliği'ne tam üyelik müzakerelerine resmi olarak başladı. Türkiye'yi AB'ye daha da yaklaştıran bu siyasi ağırlıklı karar, bir yandan da TC hükümetlerinin yaptığı yasal düzenlemelerin Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığını, temel hak ve özgürlükler alanında “Türkiye'de durumun AB normlarına uygun olduğunu” ifade etmektedir.

Bu tarihi kararın alındığı 2005 yılında insan haklarının durumunu bir de Türkiye İnsan Hakları Vakfı Dokümantasyon Merkezi ve Tedavi Merkezlerimizin verileri ışığında değerlendirecek;

Yaşam Hakkı ve Kişi Güvenliği

Dökümantasyon Merkezimizin belirlemelerine göre 2005 yılı içinde gözaltında 5 kişi öldü. En az **400** kişi de işkence ve kötü muameleye maruz kaldı. Yılın ilk 11 ayında mayın ve sahipsiz bomba patlamaları sonucunda **8**'i çocuk **18** kişi öldü, 45 kişi de yaralandı. Yılın ilk 11 ayında çıkan çatışmalarda adı öğrenilen en az **86** asker, **2** polis, **8** korucu ve **163** militan ayrıca **2** sivil ve **6** devlet görevlisi öldü. Aynı süre içinde polisler, askerler, korucular ve özel güvenlik görevlileri tarafından en az 52 kişi öldürüldü, yüzlerce kişi de yaralandı.

2005 yılı içinde TIHV'nin Ankara, İstanbul, İzmir, Diyarbakır ve Adana'daki tedavi merkezlerine işkence ve diğer kötü muamelelere uğrayan 164'ü kadın,13'ü çocuk toplam 675 başvuru yapıldı. 193'ü 2005 yılı içinde işkence gördüğünü bildiren

*TIHV Başkanı

başvurularımızın yaklaşık yarısı resmi gözaltı merkezleri dışında kayıt dışı bir şekilde bu muamelelere maruz kalmıştır.

Gözaltı sürelerinin kısalması, avukata ulaşmada görelî bir artış olması gibi olumluluklar sonuç olarak işkencenin yok olmasına yetmemektedir. Son yıllarda işkencenin önlenmesinde hükümet yetkililerinin "sıfır tolerans" söylemleri ve yapılan bazı yasal düzenlemelere rağmen işkencenin adli, idari ve pratik açıdan cezalandırılmaması eğilimi işkencenin sürmesinde önemli bir etkidir.

Örneğin;

20 Kasım 1998 tarihinde HADEP Kocaeli İl Örgütü'ne yapılan baskında gözaltına alındıktan sonra gördüğü işkence nedeniyle 23 Kasım 1998 tarihinde bir kişinin ölmesi nedeniyle 16 polis hakkında açılan DAVA, 2005 yılı içinde sonuçlandı. Yedi polis memurunu 1 yıl 8'er ay hapis cezasına mahkum eden Kocaeli 2. Ağır Ceza Mahkemesi, dokuz polis memuru hakkında ise beraat kararı verdi.

1999 yılı Mart ayında İskenderun'da gözaltına alınan 2 genç kıza gözaltında işkence yaptıkları gerekçesiyle Emniyet Müdürlüğü'nde görevli üç polis memuru ve bir amir hakkında açılan dava da 22 Nisan 2005 tarihinde sonuçlandı. İskenderun Ağır Ceza Mahkemesi "delil yetersizliği" gerekçesiyle beraat kararı verdi.

22 Mayıs 2004 tarihinde İstanbul Kumkapı'da bir kişiyi öldüren polis memuru hakkında açılan davada da İstanbul 1. Ağır Ceza Mahkemesi "olay sırasında görev sınırlarını aşmadığı" gerekçesiyle yeni Türk Ceza Yasası uyarınca beraat kararı verdi.

Düşünce ve İfade Özgürlüğü

26 Eylül 2004 tarihinde TBMM'de kabul edildikten sonra yürürlüğü 1 Haziran gününe ertelenen 5237 sayılı Türk Ceza Yasası'nın 40 maddesi 29 Haziran günü TBMM'de yeniden düzenlendi. Yeni düzenleme ile "Soruşturmaları ve davaları etkilemek amacıyla sözlü-yazılı beyanda bulma" suçuna üç yıla kadar hapis cezası verilmesi hükmü getirildi. "Temel millî yararlar karşı hakaret" suçunda Türkiye'de bulunan yabancılar da kapsama alındı. Daha önceki yıllarda TCY'nin 312, 159. maddeleri başta olmak üzere yazar, gazeteci, insan hakları savunucusu hakkında açılan davalar; bu defa da 301, 288 ve diğer bazı maddeler kapsamında açılmaya, görülmeye ve hatta aleyhte sonuçlanmaya başladı.

Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sayın Abdullah Gül 21 Aralık günü bütçe konuşmaları sırasında ve daha sonra yaptığı açıklamalarda, Türkiye'de arkasında

şiddet, hakaret olmayan herhangi bir düşüncenin ifade edilmesi nedeniyle hapse giren insan olmadığını ve ifade özgürlüğünün güvence altında olduğunu savundu. Oysa; Türkiye Yayıncılar Birliği'nin 2005 Yılı Raporu'na göre ise 2004 yılında ve 2005 yarıyılında, 25 yayınevinin 37 yazarı ve 43 kitabının yanısıra 4 derleme yargılandı. Tutuklu Gazetecilerle Dayanışma Platformu'nun belirlemelerine göre cezaevinde halen 8 gazeteci bulunuyor. Yılın son günlerinden güzel bir gelişme ise Bingöl'de kenevir tarlasını görüntülemek isterken gözaltına alınarak tutuklanan DİHA muhabiri Birol Duru ve İHD üyesi Daimi Açığ 29 Aralık günü tutuksuz yargılanmak üzere tahliye edilmesiydi.

DM'nin belirlemelerine göre sadece Aralık ayı içinde; 2 siyasi parti yöneticisi, 20 gazeteci-yazar-yazı işleri müdürü, 3 insan hakları savunucusu, 2 muhabir, 2 TV program yapımcısı, 1 haber ajansı, 6 yayınevi, 1 çevirmen, 1 fotoğraf sanatçısı toplam 38 kişi yargılanmış ve Özgür Gündem gazetesi büroları basılmıştır.

Örgütlenme Özgürlüğü

TİHV Yönetim Kurulumuz hakkında daha önce açılan dava 2005 yılında sürerken, Adana Temsilcimiz ve başvuru hekimimiz hakkında yıl içinde dava açıldı. 2004 yılı Kasım ve 2005 yılı sonu itibarıyla İHD'nin Malatya, Van, Trabzon, Hatay, Bingöl, Siirt, Urfa, Adıyaman, Batman, Mardin, İstanbul, Diyarbakır, Tarsus, İzmir şube yöneticileri hakkında toplam 55dava ve 6 soruşturma açıldı. Sadece İHD Bingöl Şubesi Yönetim Kurulu ve Şube Başkanı Şube'nin kurulduğu 2001 yılından 2005'in ilk altı ayını kapsayan dönemde 92 soruşturma açıldı, bunların da 51'i davaya dönüştü. 2005 yılında İHD yöneticileri yine sözlü-yazılı ölüm tehditleri aldılar.

Hükümetin insan hakları alanındaki sorunları sivil toplum örgütleri ile paylaşarak kararlar alınması, yasal düzenlemeler yapılması hedefiyle kurulan ve hiçbir zaman danışılmayan, görüşü alınmayan İnsan Hakları Danışma Kurulu'ndan 24 Mart günü altı örgüt ve kişi olarak istifa ettik.

Ankara Cumhuriyet Savcılığı, yıl içinde İHDK eski Başkanı Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu ve Prof. Dr. Baskın Oran hakkında 2004 yılı Ekim ayında hazırlanan "Azınlık Raporu" nedeniyle dava açtı. İddianamede, raporda "halkın bölücülüğe kışkırtıldığı" ve "yargı organlarının aşağılandığı" suçlamasıyla Kaboğlu ve Oran'ın TCY'nin 301. maddesi uyarınca cezalandırılması istendi.

Örgütlenme özgürlüğü açısından yine kara bir yıl olan 2005'teki davalardan örnekleri çeşitlendirmeye çalışırsak;

Eğitim ve Bilim ve Kültür Emekçileri Sendikası'nın (Eğitim-Sen) kapatılması istemiyle açılan dava, 27 Ekim günü sonuçlandı. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun; Türkçe'den başka hiçbir dilin anadil olarak okutulamayacağı ve öğretilmeyeceğinin anayasa kuralı olduğu temel gerekçesiyle, Mahkeme'nin davanın reddedilmesi kararını esastan bozması üzerine üçüncü kez görülen dava, yeniden Yargıtay'da ele alınacak.

Cumhurbaşkanlığı, TBMM ve Başbakanlık'a Kürtçe davetiye gönderildiği ve Genel Kurul'da Kürtçe konuşma yapıldığı için Hak ve Özgürlükler Partisi (HAK -PAR) Başkanı Abdülmelik Fırat ve 12 eski ve yeni yönetici hakkında Mart ayında dava açıldı.

Cezaevleri

2005 yılında 6 kişi daha ölüm orucuna başladı. Dokümantasyon Merkezimizin belirlemelerine göre değişik cezaevlerinde üçü siyasi en az on kişi; hastalık, kendini asarak, yakarak, diğer mahkumlar tarafından dövülerek öldüler. Cezaevinden yeni çıkan 233 kişi yıl içinde beş ildeki Tedavi Merkezlerimize başvurdu. Yapılan başvurular, izolasyona dayalı cezaevi koşullarının yıkıcı sonuçlarının en acı göstergelerindendir.

OHAL'in ardından bölgede insan hakları

15 Haziran günü 151 aydının imzasıyla açıklanan PKK'ye eylemlerine son vermesi çağrısı, bu aydınların temsilcilerinin Başbakan'la görüşmeleri, 22 Haziran günü 264 Kürt aydınının bu çağrıya destek vermesi ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Kürt sorununun bir gerçeklik olduğunu açıklamaları gibi olumlu gelişmelere tanık olduk. Ancak maalesef 2005 yılında çatışmalarda ve insan hakları ihlallerinde önemli bir artış da oldu. Hakkari'nin Şemdinli ve Yüksekova ilçelerinde Kasım ayında yaşananlar, bölgede OHAL koşullarının fiilen sürmekte olduğunu bir kez daha gösterdi. Şemdinli'de Umut Kitapevi'nin bombalanmasının Susurluk çetesi benzeri bir örgütlenme tarafından yapıldığına dair kuvvetli deliller bulundu. Savcılığın soruşturması sırasında polislerin toplanan kalabalığa ateş açarak delillerin toplanmasını engellemesi, olayı gerçekleştirdiği gerekçesiyle gözaltına alınan üç kişide ikisinin Jandarma İstihbarat Teşkilatı (JİT) elemanları astsubaylar, bir kişinin de itirafçı olması, jandarmaya ait bir araçla olay yerine gelmeleri ve araçta öldürülecek kişilerin listesinin bulunması bu delillerin bazılarıdır. Kara Kuvvetleri Komutanı'nın "gözaltına alınan astsubayı tanıdığını ve iyi bir kişi olduğunu açıklaması", sanıkların emir komuta zinciri içinde davrandıklarını ve koruma altında olduklarını kuvvetle anımsatmaktadır.

Şemdinli olayını Yüksekova'da protesto edenlerin üzerine açılan ateşte dört kişi öldürüldü, yedi polis ve çok sayıda gösterici yaralandı.

Hakkari'de Temmuz ayından bu yana dördü merkez, ikisi Şemdinli, sekizi Yüksekova ilçesinde olmak üzere 14 patlama oldu. Bu özet bilgiler, bütün eylem ve söylemlere karşın bölgede hak ihlallerini önleme konusunda ve Kürt Sorunu'nun barışçı yöntemlerle çözümünde bir ilerleme kaydedilemediğini açıkça ifade etmektedir.

Olağanüstü Hal'in kaldırılmasına karşın fiili olarak devam ettiği, geçmiş dönemde yaşananlarla yüzleşemediğimiz, hak ihlali sorumlularının cezalandırılmadığını bir örnekle hatırlatırsak;

Ordunun olanaklarını kullanarak uyuşturucu-silah kaçakçılığı yaptıkları, bombalı saldırılar düzenledikleri, bazı kişileri öldürdükleri gerekçeleriyle asker, korucu ve itirafçılar hakkında açılan dava, 18 Kasım günü Hakkari Ağır Ceza Mahkemesinde sonuçlandı. PKK itirafçısı 8 yıl 4 ay hapis cezasına mahkum ederek tahliyesine karar veren Mahkeme albay, binbaşı, yüzbaşı, özel tim görevlisi, korucu, belediye başkanı, astsubay, müdür gibi sıfatları olan diğer 12 kişi hakkında beraat kararı verdi.

GENEL DEĞERLENDİRME

Dünya genelinde de insan hakları ihlallerinin yaşandığı 2005 yılında Amerikan gizli servisi CIA'ya ait uçakların ABD'nin dışında yakaladığı terör zanlılarını işkencehanelere götürmek üzere gerçekleştirdiği uçuşlar, CIA ajanlarının Türkiye sınırları içinde işkence ile sorgu yaptıkları iddiaları gelinen durumun vehametini göstermesi açısından önemlidir.

2005 yılında da, gösteriler sırasında güvenlik güçleri ateş açarak sivilleri öldürmüş, yaşam hakkı ihlal edilmiştir. Hükümetin "işkenceye sıfır tolerans" söylemi bazı olumlu yasal düzenlemelere karşın, gerçek bir iradeye dönüşmemiş, işkence ve gözaltında ölümler devam etmiştir.

Yargı kurumu, işkence, öldürme, uyuşturucu kaçakçılığı, devlet bünyesinde çete kurma gibi suç sanığı devlet görevlilerini korumaya devam etmiştir. Çok az sayıda açılan ve çok uzun süren davaların 2005 yılında karara bağlananlarda cezalandırma çok az sayıda olmuş ve cezalar en alt seviyeden verilmiştir. Cezasız bırakma bu yıl da kural olmayı sürdürmüştür.

Düşünce ve ifade özgürlüğü alanı öteden beri söylediğimiz üzere mayınlı bir alan olmaya devam etmiştir. Muhalifleri baskı altına alacak ve susturacak maddeler her zaman yeniden üretilmiş ve TCY'nın her değişikliği Hükümet ve AB tarafından demokratikleşme olarak değerlendirilmiştir. Orhan Pamuk davasının bu gerçeği ilgililere anlatmış olduğunu umut ediyoruz.

Örgütlenme özgürlüğü de benzer bir baskı kısıncı altındadır. Devlet ve Hükümet söylemlerine aykırı görüşlere sahip sendika, meslek örgütü, dernek, vakıf, siyasi partiler 2005 yılında da idari ve hukuki baskılara maruz kalmışlardır.

Cezaevlerindeki ağır yaşam koşulları devam etmiştir. Siyasi tutuklu ve hükümlülere tecrit uygulanmıştır.

Kürt sorunu Başbakan tarafından dile getirilmiş ancak sorunun çözümü için herhangi bir adım atılmamıştır. Açlığı ve işsizliği giderecek ve yöre insanının uğradığı zararları karşılayacak, bölgesel önlemler hayata geçmemiş, yapılması gerekenler yapılmamıştır.

İnsan Hakları örgütleri ve savunucuları üzerindeki baskılar sürmüştür; sivil toplum, resmi ortamlarda düzenlenen görüşme ve toplantılara rağmen, karar süreçlerine dahil edilmemiştir. Sivil toplum örgütleri dışlanırken, ordunun siyasal yaşam üzerindeki ağırlığı ve baskısı kabul görmüştür.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen toplumsal tepkiler ve hükümeti bilgilendirme ve cesaretlendirme çabaları bazı toplum dinamiklerince gerçekleştirilmiştir. Yeni yılın sorunların azaldığı, insan haklarının, demokrasinin ve barışın ve refahın mesafe kazandığı bir yıl olmasını diliyorum.

TİHV
Tedavi ve Rehabilitasyon
Merkezleri Raporu

2005
Değerlendirme Sonuçları

TİHV TEDAVİ ve REHABİLİTASYON MERKEZLERİ 2005 YILI DEĞERLENDİRME SONUÇLARI*

2005 yılında Türkiye İnsan Hakları Vakfı Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine 692 kişi başvuruda bulunmuştur. Bu başvuruların 17'si işkence gören kişilerin yakınlarıdır. Bu değerlendirmede işkence ve kötü muameleye maruz kaldığı belirtilerek başvuran 675 kişiyle yapılan görüşme ve tıbbi incelemelerden elde edilen bilgiler ele alınmıştır.

YÖNTEM

Değerlendirmemizde kullanılan veriler TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerinde çalışan hekim ve sosyal hizmet uzmanları ile konsültan hekimlerin başvurularla yaptıkları görüşme, muayene ve diğer tanısıl incelemeler sonucunda elde edilmiştir.

Toplanan bilgiler veri toplama amacıyla geliştirilen başvuru dosyalarında ve formlarda bir araya getirilerek "Türkiye İnsan Hakları Vakfı Başvuru Kayıt Uygulaması" adlı özel olarak geliştirilmiş SQL tabanlı bir bilgisayar programına girilmiştir. Değerlendirmeler bu programda toplanan verilerin MS Office Access 2003 ve MS Office Excel 2003 programlarına aktarılmasıyla analiz edilmiş, tablolar, grafikler ve istatistik hesaplamalar MS Office Excel 2003 ve SPSS 12.0 for Windows programlarında yapılmıştır.

Değerlendirme 2004 yılında olduğu gibi iki ana bölüm halinde gerçekleştirilmiştir. Birinci ana bölümde değerlendirme kapsamındaki 675 başvurunun tamamından

* Rapor, TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerinden elde edilen verilere dayanarak hazırlanmıştır. TİHV, Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuru sayısı ile ülkedeki toplam işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz kalanların sayısı arasında doğrudan bir ilişki kurulamayacağını kuruluşundan bugüne kadar hep ifade etmiştir. Ancak bu durum, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz kalan TİHV başvurularının yıllara göre istatistiksel dağılımının oldukça anlamlı göstergeler olarak değerlendirilebilecek veriler olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

elde edilen veriler incelenmiş, ikinci ana bölümde ise bu başvurulardan 2005 yılı içinde gözaltında işkence ve kötü muameleye maruz kaldığını belirten 193 kişiden elde edilen bilgiler ayrıca değerlendirilmiştir. Böylece başvurularımız içinde o yıl içinde işkence görenlerle ilgili verilerin karşılaştırılması, bu konuda ülkemizdeki gelişmeleri değerlendirmemize daha somut katkıda bulunabilecektir.

İki ana bölümde yapılan bu değerlendirmelerin birinci alt bölümlerinde başvuruların sosyal ve demografik özellikleri ele alınmış, ikinci alt bölümlerinde işkence ve kötü muamele öykülerinde elde edilen sonuçlar çözümlenmiş, üçüncü alt bölümlerinde başvuruların tıbbi süreçleri değerlendirilmiş olup birinci ana bölümün son alt bölümünde ise tedavi ve rehabilitasyon merkezlerimizde bu başvurularla ilgili 2005 yılında yürütülen tedavi-rehabilitasyon çalışmalarının sonuçları verilmiştir.

Başvurulardan elde edilen bilgilerin değerlendirilmesine geçmeden önce, aşağıda başvuru sayılarının başvurunun yapıldığı TİHV temsilciliklerine ve aylara göre dağılımı, 2005 yılında gözaltında işkence ve kötü muameleye maruz kaldığını belirterek başvuran kişilerin sayısı ve dağılımı ve başvuruların TİHV'ye başvurularında yönlendirici olan bilgi kaynakları verilmektedir.

Başvuru Sayıları ve Dağılımı

2005 yılı içinde Türkiye İnsan Hakları Vakfı Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine işkence ve kötü muameleye maruz kaldığını belirterek 675 kişi başvurmuştur. Ayrıca 17 kişi işkence gören kişilerin yakını olarak tedavi görme talebiyle başvuruda bulunmuş olup bu kişiler değerlendirme dışı tutulmuştur. 2005 yılı başvurularının temsilciliklere göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. 2005 yılı başvurularının TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine göre dağılımı

Temsilcilik	Değerlendirmeye Alınan Başvuru Sayısı	İşkence Gören Yakını Sayısı	Toplam Başvuru Sayısı
Adana	124	2	126
Ankara	24	2	26
Diyarbakır	125	0	125
İstanbul	299	1	300
İzmir	103	12	115
Toplam	675	17	692

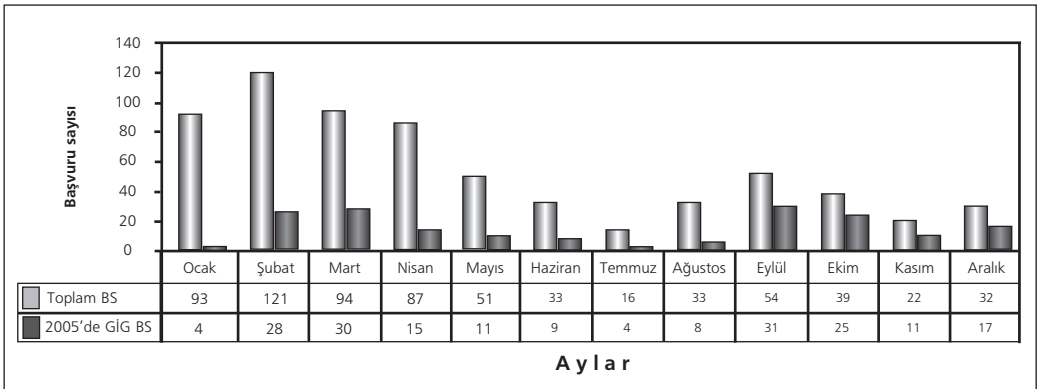
Değerlendirmeye alınan toplam 675 başvuru içinde 2005 yılında gözetiminde işkence ve kötü muameleye maruz kaldığını belirterek başvuran kişi sayısı 193'dür (2004 yılında yıl içi işkenceye maruz kalan başvuru sayısı 348 idi.) Bu başvuruların temsilciliklere göre dağılımı Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. 2005 yılında gözetiminde işkence ve kötü muameleye maruz kaldığını belirterek başvuran kişilerin TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine göre dağılımı ve toplam başvuru sayısına oranı

Temsilcilik	2005'te GİG Başvuru Sayısı	Toplam Başvuru	Toplam Başvuruya Oranı (%)
Adana	42	124	33,9
Ankara	3	24	12,5
Diyarbakır	9	125	7,2
İstanbul	110	299	36,8
İzmir	29	103	28,2
Toplam	193	675	28,6

Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerimize yapılan başvuruların aylara göre dağılımı Grafik 1'de verilmiştir. Buna göre başvuruların yılın ilk dört ayında yoğunlaştığı görülmektedir.

Grafik 1. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin aylara göre dağılımı

TİHV'ye yapılan tüm başvuruların yılın ilk dört ayında yoğunlaştığını görmekteyiz. Bu aylardaki yoğunluğun en önemli nedeni, TBMM'de kabul edilen yeni Türk Ceza Yasası'na göre cezaevlerindeki çok sayıda politik hükümlünün ceza bitim tarihlerinden önce şartlı olarak salıverilmeleri ve bu kişilerin bazılarının cezaevine girmeden önce gözaltında ya da cezaevinde yaşadıkları işkence ve kötü muameleyle bağlı sağlık sorunları nedeniyle vakfımıza başvurmaya başlamalarıdır. 2004 yılının sonunda başlayan bu tür başvurular 2005 yılının ilk aylarında da sürmüştür.

İşkence görenleri TİHV'ye başvurmaya yönlendiren kişi ve kurumlar ele alındığında bir yönlendirme olmadan doğrudan başvuranların en fazla sayıda olduğu, demokratik örgüt ve partilerin, diğer TİHV başvurularının ve İnsan Hakları Derneği'nin yönlendirmesiyle gelenlerin bunu izlediği görülmektedir. Geçmiş yıllara göre doğrudan başvuranların oran olarak belirgin yüksekliğinin önemli bir nedeni TİHV çalışmalarının toplum içinde daha yaygın olarak bilinmesi ve tanınmasıdır (2002 yılı için % 13,3). Başvuruların TİHV ile ilgili bilgilenme kaynaklarının dağılımı tüm başvurular ve 2005 yılında gözaltında işkence ve kötü muameleyle maruz kaldığını belirtenler için Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin tamamı ve 2005 yılında gözaltında işkence ve kötü muameleyle maruz kaldığını belirtenler için bilgilendirilme kaynaklarına göre dağılımı

Başvuru Yolu	Tüm Başvurular	%	2005'de GİG	%
Doğrudan	248	36,7	82	42,5
Demokratik Örgüt ve/veya Partiler Kanalıyla	140	20,7	31	16,4
TİHV Başvurularının Önerisiyle	127	18,8	20	10,4
İHD Kanalıyla	119	17,6	51	26,4
Avukatlar Yoluyla	19	2,8	6	3,1
Basın Aracılığıyla	9	1,3	2	0,5
TİHV Gönüllülerinin Önerisiyle	7	1,0	0	0,0
TİHV Çalışanlarının Önerisiyle	6	0,9	1	0,5
Toplam	675	100,0	193	100,0

Değerlendirmemizin izleyen kısımları iki ana bölüm halinde yapılacak, birinci ana bölümde 675 başvurunun tamamı, ikinci ana bölümde ise 2005 yılında gözaltında işkence ve kötü muameleyle maruz kaldığını belirterek başvuran 193 başvuru ayrı olarak değerlendirilecektir.

I- TÜM BAŞVURULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

A- SOSYAL VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

1- Yaş ve Cinsiyet:

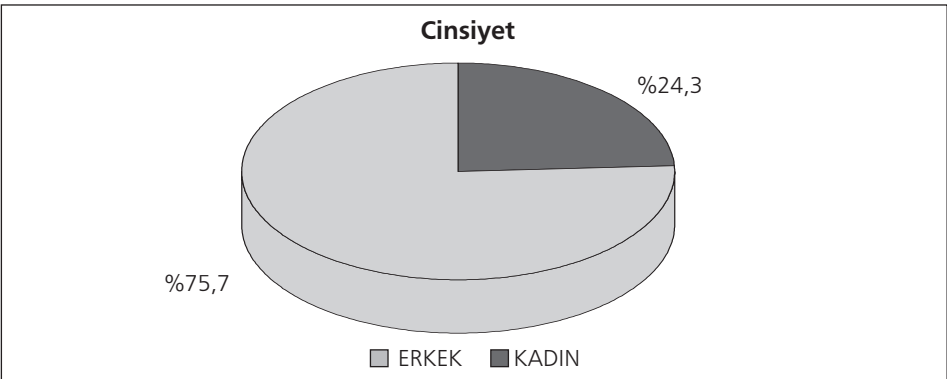
Başvuruların yaşları 14 ile 72 arasında değişmektedir. Yaş ortalaması $33,1 \pm 8,9$ 'dur. 18 yaş ve altında 13 başvuru bulunmaktadır (%1,9). Çocuk yaş grubundaki 13 kişinin 11'i 2005 yılında işkence görmüştür. Bunun yanında tablodaki yaşlar başvurularımızın başvurdukları yıldaki yaşlarını ifade etmekte olup, işkence gördüğü yaşı doğrudan yansıtmamaktadır. Dolayısıyla gerçek rakam burada görüldüğünden daha da yüksektir. Başvuruların yaş gruplarına göre dağılımı Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. 2005 yılı içinde TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin yaş gruplarına göre dağılımı

Yaş Grubu	Başvuru Sayısı	%
0-18	13	1,9
19-25	113	16,7
26-30	160	23,7
31-35	164	24,3
36-40	97	14,4
41-45	63	9,3
46 ve üstü	65	9,6
Toplam	675	100,0

Başvuruların 511'i erkek (%75,7), 164'ü kadındır (%24,3) (Grafik 2).

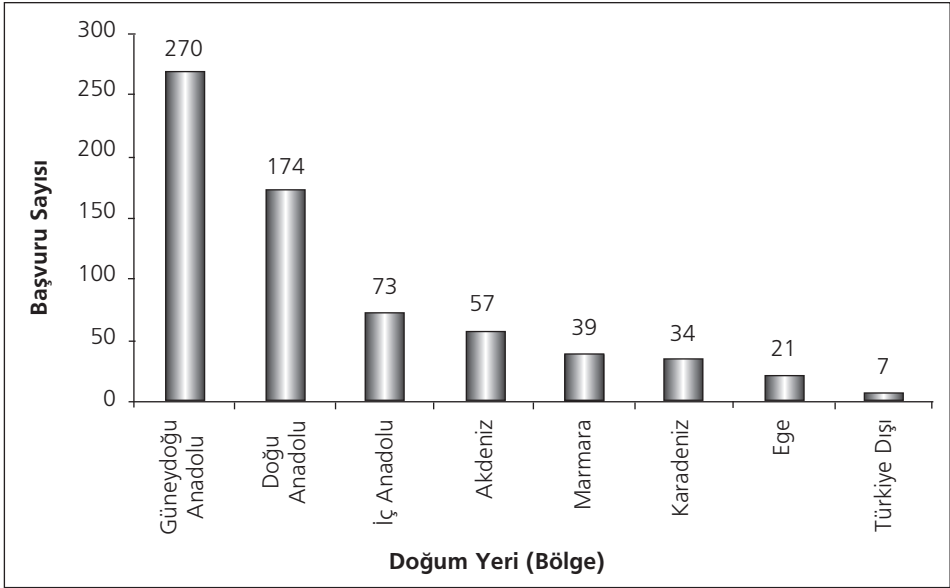
Grafik 2. 2005 yılı içinde TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin cinsiyetlerine göre dağılımı

2- Doğum Yeri:

Başvuruların beşte ikisinin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde doğduğu, Doğu Anadolu ve İç Anadolu Bölgesi doğumluların ikinci ve üçüncü sırayı aldığı görülmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu doğumluların toplamı tüm başvuruların üçte ikisini oluşturmaktadır. İç Anadolu Bölgesi doğumlular başvuruların %10,8'ini, Akdeniz Bölgesi doğumlular %8,4'ünü, Marmara Bölgesi doğumlular ise %5,8'ini oluşturmaktadır. Başvuruların doğum yerlerine göre dağılımı Grafik 3'de verilmiştir.

Grafik 3. 2005 yılı içinde TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin doğum yerlerine göre dağılımı

Doğum yerleri il düzeyinde ele alındığında başvurular arasında en fazla Diyarbakır (98 kişi, %14,5), Mardin (59 kişi, %8,7), Siirt (37 kişi, %5,5) İstanbul (36 kişi, %5,3) ve Batman (34 kişi, %5,0) doğumlu kişilerin bulunduğu görülmektedir.

Başvuruların doğum yerlerine göre dağılımında Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin yüksek olmasının nedenleri arasında Kürt kökenli yurttaşların fazla sayıda olduğu düşünülmektedir.

3- Öğrenim ve iş-meslek durumu:

Başvuruların 277'si (%41,0) ortaokul ya da lise mezunu, 261'i (%38,7) ilkokul mezunu ya da okuryazar, 105'i (%15,5) üniversite mezunu ya da üniversiteden terktir. Başvuruların 32'sinin (%4,7) okuma yazması yoktur. Başvuruların öğrenim durumlarının daha ayrıntılı dağılımı Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. 2005 yılı içinde TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin öğrenim durumlarına göre dağılımı

Öğrenim Durumu	Başvuru Sayısı	%
Okuryazar Değil	32	4,7
Okuryazar	53	7,9
İlkokul Mezunu	208	30,8
Ortaokul Mezunu	113	16,7
Lise Mezunu	164	24,3
Yüksekokul-Üniversite Terk	65	9,6
Yüksekokul-Üniversite Mezunu	40	5,9
Toplam	675	100,0

Başvuruların iş durumları incelendiğinde 451 kişinin (%66,8) görüşme yapıldığı sırada işsiz olduğu görülmektedir. 46 kişi (%6,8) üniversite, 5 kişi ise (%0,7) ilk veya orta öğrenim öğrencisidir. Başvurular arasında ayrıca 5 (%0,7) basın mensubu bulunmaktadır.

Önceki yıllarda olduğu gibi, işsizliğin işkence görenler arasında oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Ülkede genel olarak yüksek olan işsizlik oranının işkence görenlerde kat kat daha yüksek olmasının nedenleri arasında gözaltı ve cezaevi süreçleri nedeniyle işten atılmalar, öğrenimin yarıda kalmasının yanında özellikle iş başvurusunda karşılaşılan güçlükler yer almaktadır. Büyük çoğunluğu siyasi nedenlerle işkence görmüş olan başvurularımızın aynı nedenlerle iş bulmaları da güçleşmektedir. Başvurularımız arasındaki işsizlik sorunu tedavi ve rehabilitasyon sürecini olumsuz etkilediğinden başlı başına üstünde çalışılması gereken bir sorun alanı olarak önümüzde durmaktadır. Başvuruların iş durumları ayrıntılı olarak Tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 6. 2005 yılı içinde TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin iş-meslek durumlarına göre dağılımı

İş veya Meslek	Başvuru Sayısı	%
İşsiz	451	66,8
Üniversite Öğrencisi	46	6,8
Özel Sektörde Sanayi İşçisi	32	4,8
Ev Kadını	32	4,8
Sivil Toplum Kuruluşunda Çalışan	22	3,3
Özel Sektörde Büro İş (Sekreter, Bankacı vb.)	20	3,0
Esnaf (dükkan, büro gibi kendi işinde çalışan)	17	2,5
İnşaat İşçisi	13	1,9
Kamu Kuruluşunda Sanayi İşçisi	7	1,0
Sanatçı	6	0,9
İlk-Orta Öğrenim Öğrencisi	5	0,7
Gazeteci	5	0,7
Seyyar Satıcı	5	0,7
Çiftçi	5	0,7
Emekli	4	0,6
Öğretmen	3	0,5
Tarım İşçisi	1	0,1
Kamu Kuruluşunda Büro İş (Sekreter, Bankacı vb.)	1	0,1
Toplam	675	100,0

B- İŞKENCE SÜRECİ:

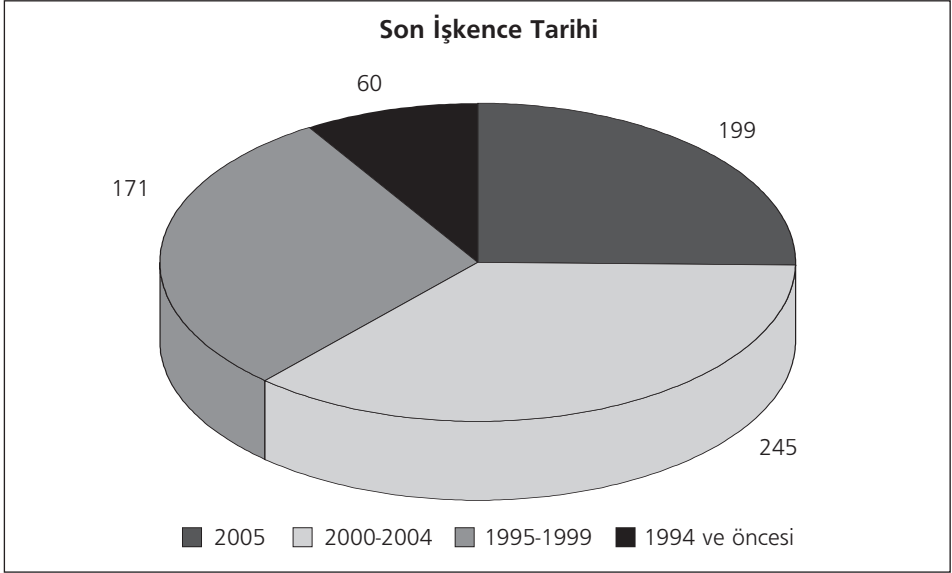
2005 yılında TİHV'ye işkence ve kötü muamele nedeniyle başvuran kişi sayısı 675'dir. Bu başvuruların son işkence gördükleri yıla bakıldığında 199 kişinin 2005 yılında, 245 kişinin 2000-2004 yılları arasında, 171 kişinin 1995-1999 yılları arasında, 60 kişinin ise 1994 ve öncesinde işkenceye maruz kaldığı görülmektedir (Grafik 4).

2005 yılında işkence gören 199 başvuru arasında, son işkence uygulamasına cezaevinde maruz kalan 6 kişi dışında kalan 193 başvurudan elde edilen bilgiler 2. ana bölümde ayrıca ele alınmıştır.

1- Gözaltı ve Gözaltında İşkence Süreci:

2005 yılında başvuran tüm başvuruların 639'u (%94,7) siyasi nedenlerle, 35 kişi (%5,2) adli nedenlerle, 1 kişi ise (%0,1) sığınmacılık nedeniyle işkenceye maruz kaldığını belirtmiştir İnsan hakları örgütlerinin yayınladığı raporlarda, adli nedenlerle işkence gören birçok kişinin değişik nedenlerle işkence gördüğünü

Grafik 4. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin son işkence gördükleri yıla göre dağılımı

ifade etmediği (insan hakları örgütlerine, adli makamlara, vb) bildirilmektedir. Adli nedenlerle işkence gören başvurularımızın tümü salıverilmeden önce suç duyurusunda bulunmamaları ya da bir insan hakları örgütüne başvurmamaları için tehdit edildiklerini ifade etmişlerdir.

Başvuruların son yaşadıkları gözaltı sürelerinin dağılımına bakıldığında 178 kişinin (%26,4) 24 saatten az, 151 kişinin (%22,4) 8-15 gün, 88 kişinin (%13,0) 16-30 gün gözaltında kaldığı görülmektedir.

Özellikle 2005 yılı içinde işkence görenlerin değerlendirilmesini içeren ikinci bölümde daha açık görüleceği gibi gözaltı sürelerinde belirgin azalma söz konusudur.

İkinci bölümde de yer verileceği gibi, gözaltı sürelerindeki bu düşme olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu gelişme ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 5/3 deki "kişinin hemen yargı önüne çıkarılma gereği" hükmünün sağlanamadığı açıktır. Kaldı ki, dört günlük sürelerdeki geliştirilmiş işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı muamele ve ceza uygulamaları, bu uygulamaların yarattığı sonuçlar, dahası kayıt dışı kısa süreli gözaltına alma uygulamaları göz önüne alındığında, konunun halen ciddiyetini koruyan önemli bir sorun olduğu açıkça görülmektedir.

Son gözaltı sürelerinin dağılımı Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. 2005 yılı içinde TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin son gözetli sürelerine göre dağılımı

Son Gözetli Süresi	Başvuru Sayısı	%
24 Saatten Az	178	26,4
24-48 Saat	61	9,0
49-72 Saat	39	5,8
73-96 Saat	65	9,6
5-7 Gün	75	11,1
8-15 Gün	151	22,4
16-30 Gün	88	13,0
1 Aydan Fazla	18	2,7
Toplam	675	100,0

Başvuruların gözetli süresine alındıkları yer incelendiğinde 379 kişinin (%56,1) sokaktan veya başka bir açık alandan, 219 kişinin (%32,4) ise evden gözetli süresine alınmış olduğu görülmektedir.

Sokaktan ve açık alandan gözetli süresine alma oranının yüksekliği ile ilgili deneyimlerimiz, bu tür uygulamaların kayıt dışı gözetli süresine alma uygulamalarını kolaylaştırdığını göstermektedir. Ayrıca bu tür uygulamalar çoğunlukla toplumsal protestolar sırasında gerçekleşmekte ve kişilerin düşüncelerini ifade etme özgürlüklerinin engellenmesine yönelik bir baskı aracı olarak kullanılmaktadır. Son gözetli yerlerinin dağılımı Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. 2005 yılı içinde TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin son gözetli süresine alındıkları yerlere göre dağılımı

Son Gözetli Süresine Alındığı Yer	Başvuru Sayısı	%
Sokaktan veya Açık Alandan	379	56,1
Evden	219	32,4
Kurumdan (Dergi, Dernek vb.)	19	2,8
Resmi Kurumdan	21	3,1
İşyerinden	20	3,0
Diğer	9	1,3
Bilinmiyor	8	1,2
Toplam	675	100,0

Başvuruların son yaşadıkları gözetli süresinde işkence gördükleri yerin dağılımına bakıldığında 429 kişinin (%63,6) emniyet müdürlüğünde, 94 kişinin (%13,9) sokakta veya açık alanda, 56 kişinin ise (%8,3) jandarma komutanlığında işkence

gördüğü görülmektedir. Bu konunun güncel gelişmeler ışığında değerlendirilmesinde yarar olacağı için yoruma ikinci bölümde yer verilecektir. Bu veriler ve geçmiş yıllardaki tespitler ışığında, uzun yıllardır işkence uygulamalarının daha çok üst düzey merkezlerde yapıldığı söylenebilir. Bu merkezlerde de genellikle eğitilmiş özel sorgulama ekipleri görev yapmaktadır. İşkence yapılan yere göre dağılım Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. 2005 yılı içinde TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin son gözaltında işkence gördüğü yerlere göre dağılımı

Son Gözaltında İşkence Gördüğü Yer	Başvuru Sayısı	%
Emniyet Müdürlüğünde	429	63,6%
Sokakta veya Açık Alanda	94	13,9%
Jandarma Komutanlığında	56	8,3%
Polis Karakolunda	33	4,9%
Jandarma Karakolunda	23	3,4%
Araç İçinde	9	1,3%
Evde	1	0,1%
Diğer	5	0,7%
Bilmiyor/Hatırlamıyor	8	1,2%
Boş*	17	2,5%
Toplam	675	100,0

*Son yaşadığı gözaltı sırasında işkence görmeyen kişiler (önceki gözaltılarda ya da cezaevinde yaşadıkları işkence nedeniyle başvurmuşlardır)

Başvuruların son yaşadıkları işkencenin yapıldığı yerin bölgesel dağılımına bakıldığında Marmara Bölgesi'nin başta geldiği, bunu Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz bölgelerinin izlediği görülmektedir. Vakfın Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi'nin olmadığı Doğu Anadolu Bölgesinden başvuru olmasına karşın Karadeniz'den çok az başvurunun olmasının nedenlerinden biri Doğu Anadolu'dan ülkenin diğer bölgelerine göç yaşanmasıdır. Bu kişiler göç ettikleri yerlerde bulunan merkezlere başvurmaktadır (Tablo 10).

Başvuruların son yaşadıkları işkencenin yapıldığı yerin dağılımına iller bazında bakıldığında ise Vakfın Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri'nin bulunduğu İstanbul (%34,1), Adana (%10,4), İzmir (%8,4), Diyarbakır (%8,0) ve Ankara'nın (%7,1) ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Beş ilin dışında yer alan üç il ise Mersin (%4,9), Mardin (%2,5) ve Şırnak'tır (%1,8). Bu illerde göreceli olarak bir Vakıf merkezine yakındır. Merkezlerin bulunduğu iller dışındaki yerlerde işkence görenlerin Vakıf hizmetlerine ulaşmasının sağlanması gerekmektedir. Bunun için

Tablo 10. 2005 yılı içinde TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin son gözaltında yaşadıkları işkencenin bölgelere göre dağılımı

Son Gözaltında İşkence Gördüğü Bölge	Başvuru Sayısı	%
Marmara	238	35,3
Güneydoğu Anadolu	123	18,2
Akdeniz	118	17,5
Ege	71	10,5
İç Anadolu	51	7,6
Doğu Anadolu	47	7,0
Karadeniz	7	1,0
Türkiye Dışı	3	0,4
Boş*	17	2,5
Toplam	675	100,0

*Son yaşadığı gözaltı sırasında işkence görmeyen kişiler (önceki gözaltılarda ya da cezaevinde yaşadıkları işkence nedeniyle başvurmuşlardır).

uygulanan “Beş Şehir Projesi” ile bu başvuruların yol, konaklama ve günlük ihtiyaçlarının karşılanmasına rağmen Vakıf hizmetleri yeterli sayıda işkence görene ulaşamamaktadır. Önümüzdeki dönemde bu projeye ek olarak yapılabilecekler gözden geçirilecektir.

Tedavi ve Rehabilitasyon Projesi kapsamında 2004 yılı başından itibaren kullanmaya başladığımız program çerçevesinde işkence uygulanan merkezleri doğrudan izleme ve konu ile ilgili özel çalışma yapma olanağı yaratılmıştır.

Başvuruların son yaşadıkları işkencenin yapıldığı merkezlere ayrıntılı olarak bakıldığında İstanbul, Adana, Ankara, İzmir, Mersin, Diyarbakır, Batman ve Mardin Terörle Mücadele Şubelerinin (TMSŞ) ve Diyarbakır Çevik Kuvvet Merkezi, İstanbul Gayrettepe Emniyet Müdürlüğü, İstanbul Beyoğlu Polis Karakolu, Batman Emniyet Müdürlüğü, Diyarbakır JİTEM, İzmir Ürkmez Jandarma Karakolu ve Şırnak Jandarma Komutanlığı'nın işkence olaylarının en yoğun yaşandığı yerler olarak göze çarptığı görülmektedir.

Başvuruların son gözaltında gördükleri işkence yöntemlerinin dağılımı Tablo 11’de verilmiştir (Bu değerlendirme 675 kişi arasında son yaşadığı gözaltı sırasında işkence görmeyen 17 kişi dışında kalan 658 kişi üzerinden yapılmıştır). Bu konunun da güncel gelişmeler ışığında değerlendirilmesinde yarar olacağı için yoruma ikinci bölümde yer verilecektir.

Tablo 11. 2005 yılı içinde TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin son gözaltında gördükleri işkence yöntemlerine göre dağılımı

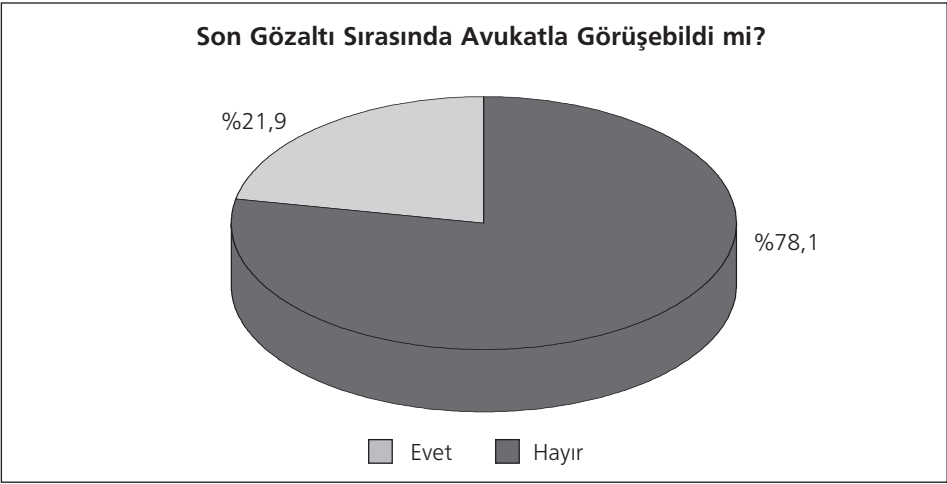
İşkence Yöntemi	Başvuru Sayısı	%
Dayak	593	90,1
Hakaret	582	88,4
Gözbağı	377	57,3
Soyma	329	50,0
Kendisine Yönelik Diğer Tehditler	327	49,7
Öldürme Tehditi	323	49,1
Uyutmama	315	47,9
Hücrede Tecrit	295	44,8
Basıncılı/Soğuk Su	281	42,7
Elektrik	264	40,1
Yeme İçmenin Kısıtlanması	246	37,4
İşeme Ve Dışkılamanın Engellenmesi	227	34,5
Haya Burma	224	34,0
Askı	222	33,7
Aşağılama	221	33,6
Soğuk Ortamda Bekletme	219	33,3
Cinsel Taciz	207	31,5
İşkenceye Görsel/İşitsel Tanıklık Ettirme	206	31,3
Gürültülü Müzik ve Marş Dinletme	195	29,6
Diğer Pozisyonel İşkenceler	143	21,7
Yakınlarına Yönelik Tehditler	127	19,3
Anlamsız İstemlere İtaat Etmeye Zorlama	123	18,7
Aşırı Fiziksel Aktiviteye Zorlama	119	18,1
Vücudun Tek Bir Noktasına Sürekli Vurma	108	16,4
Saç, Sakal, Bıyık Yolma	95	14,4
Falaka	93	14,1
Yalancı İnfaz	91	13,8
Ajanlık Teklifi	79	12,0
Kimyasal Maddelere Maruz Bırakma	68	10,3
Yakınlarının Yanında İşkence Yapma	34	5,2
Havasız Bırakma	30	4,6
Tecavüz	16	2,4
Yakma	9	1,4
Makat Araması	2	0,3
Diğer	82	12,5
Toplam	7530	11,4 *

* Bir kişinin maruz kaldığı ortalama işkence yöntemi sayısı

2- Gözaltı Sırasında ve Sonrasında Hukuksal Uygulamalar:

2005 yılında başvuran tüm başvuruların 148'i (%21,9) yaşadıkları son gözaltı sırasında bir avukatla görüşebildiklerini bildirmişlerdir (Grafik 5). Bu konunun da güncel gelişmeler ışığında değerlendirilmesinde yarar olacağı için yoruma ikinci bölümde yer verilecektir.

Grafik 5. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin son gözaltında avukatla görüşebilme oranları

Yaşadıkları son gözaltı sonrasında savcılığa çıkarılmadan serbest bırakılan başvuru sayısı 115'dir (%17,0). 71 başvuru (%10,5) çıkarıldıkları savcılık ya da mahkeme tarafından serbest bırakılmıştır (Tablo12).

Başvuruların son gözaltı sonrası dava süreci incelendiğinde 348 başvuru (%51,6) hakkında açılan davalar mahkumiyetle sonuçlandığı, 172 başvuru (%25,5) hakkında açılan davaların sürdüğü görülmektedir (Tablo 13).

Tablo 12. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin son gözaltı sonrası durumlarına göre dağılımı

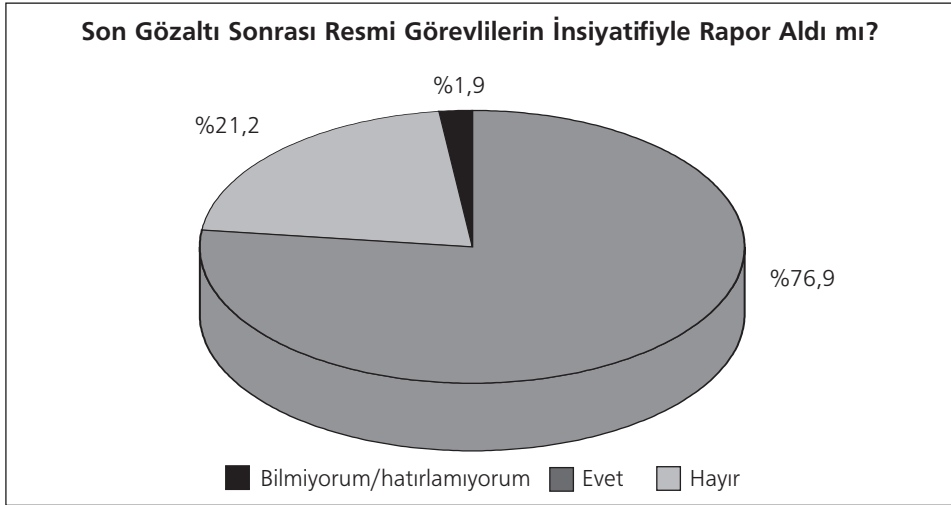
Son Gözaltı Sonrası Durum	Başvuru Sayısı	%
Tutuklandı	488	72,3
Savcılığa Çıkarılmadan Serbest Bırakıldı	115	17,0
Savcılıktan ya da Mahkemeden Serbest Bırakıldı	71	10,5
Bilmiyor/Hatırlamıyor	1	0,1
Toplam	675	100,0

Tablo 13. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin son gözaltı sonrası dava süreci durumlarına göre dağılımı

Son Gözaltı Sonrası Dava Süreci	Başvuru Sayısı	%
Dava Açıldı, Mahkumiyet İle Sonuçlandı	348	51,6
Dava Açılmadı	109	16,1
Dava Açıldı, Sürüyor	172	25,5
Dava Açılıp Açılmadığı Bilinmiyor	34	5,0
Dava Açıldı, Beraat İle Sonuçlandı	7	1,0
Dava Açıldı, Sonucu Bilinmiyor	5	0,7
Toplam	675	100,0

Yaşadıkları son gözaltı sonrasında resmi görevlilerin inisiyatifi ile adli rapor alan başvuru sayısı 519'dur (%76,9) (Grafik 6).

Grafik 6. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin yaşadıkları son gözaltı sonrasında resmi görevlilerin inisiyatifi ile adli rapor alma durumlarına göre dağılımı

Bu 519 başvurunun büyük bölümünün (228 kişi, %43,9) adli muayenesi hastane ya da sağlık ocaklarında, 208'inin (%40,1) adli muayenesi İstanbul'da Adli Tıp Kurumu ve diğer illerde Adli Tıp Şube Müdürlüklerinde yapılmıştır. 42 kişi (%8,1) ise adli muayenelerinin gözaltında tutuldukları yerde yapıldığını bildirmektedir (Tablo 14). Ayrıca 50 kişi son gözaltıları sonrasında kendi istekleri ile adli rapor aldıklarını bildirmektedirler.

Tablo 14. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin son gözaltı sonrası adli muayenelerinin yapıldığı yerlere göre dağılımı

Son Gözaltı Sonrası Adli Muayenenin Yapıldığı Yer	Başvuru Sayısı	%
Adli Tıp Şube Müdürlüğü	197	38,0
Hastane	147	28,3
Sağlık Ocağı	81	15,6
Gözaltında Tutulduğu Yer	42	8,1
Bilmiyor/Hatırlamıyor	41	7,9
Adli Tıp Kurumu	11	2,1
Toplam	519	100,0

Gözaltı sonrasında adli muayenesi yapılan 519 başvuruya adli muayene süreciyle ilgili değerlendirmeleri sorulduğunda başvuruların yaklaşık üçte ikisi adli muayene sırasında güvenlik güçlerinin dışarı çıkarılmadığını (358 kişi, %69), adli hekimin yakınmaları dinlemediğini (311 kişi, %59,9), adli hekimin öykü almadığını (325 kişi, %62,6) ve adli hekimin bulgulara uyumlu rapor düzenlemediğini (312 kişi, %60,1), yaklaşık dörtte üçü ise (384 kişi, %74,0) adli hekimin gerektiği gibi muayene etmediğini söylemiştir (Tablo 15).

Tablo 15. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin gözaltı sonrası adli muayene süresi ile ilgili değerlendirmelerine göre dağılımı

Adli Muayene ile İlgili Değerlendirmeler	Evet	%	Hayır	%	Bilm./Hat.	%	Toplam	%
Adli muayene sırasında güvenlik güçleri dışarı çıkarıldı mı?	142	27,4	358	69,0	19	3,7	519	100,0
Adli hekim yakınmaları dinledi mi?	201	38,7	311	59,9	7	1,3	519	100,0
Adli hekim öykü aldı mı?	185	35,6	325	62,6	9	1,7	519	100,0
Adli hekim gerektiği gibi muayene etti mi?	122	23,5	384	74,0	13	2,5	519	100,0
Adli hekim bulgulara uyumlu rapor düzenledi mi?	90	17,3	312	60,1	117	22,5	519	100,0

Adli muayenelere ilişkin güncel yorum diğer bölümde yapılacaktır. Ancak genel olarak değerlendirildiğinde ülkemizde gözaltına alınan kişilerin tümüne adli muayene yapılmadığı, adli muayenelerinin bir kısmının kişinin gözaltında tutulduğu yerlerde yapıldığı ve muayeneler sırasında olumsuzlukların olduğu söylenebilir. Bu değerlendirmenin dışında işkence görenlerin anlatımlarından bazı olgularda verilen olumlu raporların kolluk kuvvetleri tarafından yok sayılıp ikinci ve daha uygun bir adli muayene için bir başka kuruma başvurulduğu da anlaşılmaktadır.

Başvurulardan 268'i (%39,7) mahkeme ya da savcılıktaki sorgusu sırasında kendisine işkence yapıldığını ifade etmiş, 128'i (%19,0) ise ayrı bir dilekçe ile savcılığa suç duyurusunda bulunmuştur. Ayrıca 8 başvuru TİHV'nin yönlendirmesiyle ayrı bir dilekçeyle savcılığa suç duyurusunda bulunmuştur. 261 kişi (%38,7) işkence gördüğüne dair herhangi bir suç duyurusunda bulunmadığını bildirmiştir. TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin verilerine göre işkence yapanlara karşı açılan davalar yıllara göre değişiklik gösterse de her bir yıl için bir elin parmaklarını geçmemektedir.

Bu konuların da güncel gelişmeler ışığında değerlendirilmesinde yarar olacağı için daha geniş bir yoruma ikinci bölümde yer verilecektir.

3- Cezaevi Süreci:

Tüm başvurular içinde herhangi bir zamanda cezaevinde kalan başvuru sayısı 519 (%76,9), son yaşadıkları gözaltından sonra cezaevinde kalan başvuru sayısı 499'dur (%73,9). Bu başvuruların son gözaltından sonra cezaevinde kaldıkları süre 2 ay ile 300 ay arasında değişmekte olup ortalama süre 77,7 aydır (Standart Sapma: 50,5; Medyan: 82 ay).

Cezaevi öyküsü bulunan 519 başvurunun cezaevinde kaldıkları toplam süre dağılımı Tablo 16'da verilmiştir. Buna göre tüm başvuruların yaklaşık beşte birini oluşturan 101 kişinin 9-11 yıl arasında cezaevinde kalan kişilerden oluştuğu, başvurular arasında cezaevinde yatan her yedi kişiden birinin 11-25 yıl arasında cezaevinde kaldığı görülmektedir.

Tablo 16. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin cezaevinde kaldıkları sürelerle göre dağılımı

Toplam Cezaevi Süresi	Başvuru Sayısı	%
0-2 Ay	28	5,4
3-12 Ay	55	10,6
13-36 Ay	44	8,5
37-60 Ay	33	6,4
61-84 Ay	91	17,5
85-108 Ay	94	18,1
109-132 Ay	101	19,5
11-20 Yıl	68	13,1
20 Yılden uzun	5	1,0
Toplam	519	100,0

Cezaevi öyküsü olan 519 başvurunun tahliye olduktan ne kadar süre sonra TİHV'ye başvurdukları incelendiğinde, bu başvuruların büyük kısmını oluşturan 376 kişinin (%72,4) 1-12 ay içinde, 84'ünün (%16,2) 1 aydan kısa bir süre içinde, diğerlerinin ise (59 kişi, %11,4) 1 yıldan daha uzun bir süre geçtikten sonra TİHV'ye başvurdukları görülmektedir.

Cezaevinden çıkan 519 kişinin %57,6'sının (299 kişi) ceza süreleri dolduğu için, %30,4'ünün ise (158 kişi) tutuksuz yargılanmak üzere tahliye edildiği, 55 kişinin (%10,6) af, şartlı salıverme veya sağlık nedeniyle ceza ertelenmesi sonucu cezaevinde tahliye olduğu görülmektedir.

Cezaevinde kalan başvurular arasında F tipi cezaevinde kalan başvurular, izolasyon koşullarına maruz kalmaları nedeniyle özel bir önem taşımaktadır. Cezaevi öyküsü olan 519 kişi içinde F tipi cezaevinde kalan başvuru sayısı 198'dir (%38,2). Bu kişilerin F tipi cezaevinde kaldığı süre 1 ayla 60 ay arasında değişmekte olup ortalama süre 21,7 aydır. F tipi cezaevinde kalan 198 başvuru arasında tek kişilik hücrede kalan başvuru sayısı 71'dir (%35,6). Bu kişilerin hücrede kaldıkları ortalama süre 1 ayla 40 ay arasında değişmekte olup ortalama 7,9 aydır.

İzolasyona dayalı olarak planlanan F tipi cezaevlerinin yanında bazı cezaevlerinde de yaygın bir uygulamaya dönüşen izolasyon cezaevindeki uygulamalarla daha da ağırlaşarak sürmektedir. Bu uygulamaların cezaevlerinde kalanların sağlıkları üzerindeki etkilerinin ortaya konmasına yönelik bilimsel çalışmalar tedavi ve rehabilitasyon merkezlerinde başlatılmış ve sürdürülmektedir.

Ayrıca cezaevlerinde herhangi bir nedenle tecrit cezası alan 42 başvuru bulunmaktadır (%8,1) ve bu başvuruların tecritte kaldıkları süre 1 güne 210 gün arasında değişmekte olup ortalama 35,4 gündür.

Cezaevi öyküsü olan 519 başvurunun 169'u (%32,6), bir cezaevi operasyonuna maruz kalmıştır. Bu başvuruların tamamı 19 Aralık 2000 tarihinde açlık grevlerine karşı aynı anda çok sayıda cezaevinde birden yapılan cezaevi operasyonlarını yaşamış kişilerdir. Ayrıca bu başvuruların bazıları başta 1995'deki Buca cezaevi operasyonu olmak üzere diğer operasyonları yaşayan kişilerdir (Tablo 17).

Bu başvuruların cezaevi operasyonlarında yaşadıkları operasyona özel travmalara bakıldığında, kimyasal maddeye maruz bırakılma ve dayak ve tartaklanmanın operasyon yaşayan başvuruların yarısından fazlasının maruz kaldığı en yoğun yaşanan travmalar olduğu, 9 kişinin ateşli silahla, 7 kişinin bomba ve şarapnel parçasıyla yaralandığı, 7 kişinin ise yandığı görülmektedir (Tablo 18). 65 kişi, yaşadıkları cezaevi operasyonu sonrasında tedavi görmelerinin engellendiğini söylemişlerdir.

Tablo 17. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine cezaevinden çıkarak başvuran kişilerde cezaevi operasyonlarına maruz kalanlarının yaşadıkları operasyona göre dağılımı

Cezaevi Operasyonları	Başvuru Sayısı	%*
19 Aralık 2000	169	100,0
Buca 1995	11	6,5
Diyarbakır 1996	6	3,6
Ümraniye 1996	1	0,6
Ulucanlar 1999	4	2,4
Burdur 1999	4	2,4
Diğer	9	5,3

* Cezaevi operasyonuna maruz kalan başvuru sayısına oranı

Tablo 18. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin cezaevleri operasyonları sırasında yaşadıkları travmalara göre dağılımı

Cezaevi Operasyonunda Yaşanan Travmalar	Başvuru Sayısı	%
Kimyasal Maddeye Maruz Bırakılma	113	66,9
Dayak, Tartaklama	90	53,3
Islak Ve Soğuk Zeminde Uzun Süre Bırakılma	49	29,0
Soyma Ve Çıplak Bekletme	40	23,7
Hücrede Tecrit	33	19,5
Ring Arabasında İşkence	33	19,5
Ateşli Silah Yaralanması	9	5,3
Diğer	8	4,7
Bomba Ve Şarapnel Parçasıyla Yaralanma	7	4,1
Yanma	7	4,1
Enkaz Altında Kalma	1	0,6
TOPLAM	390*	2,3*

* Cezaevi operasyonuna maruz kalan 169 kişi operasyon sırasında birden fazla travmaya maruz kalabildiği için sayı 169'dan büyüktür. Dolayısıyla 2,3 rakamı yüzde olmayıp, bir kişinin maruz kaldığı ortalama travma sayısını vermektedir.

Cezaevi öyküsü olan 519 başvuru içinde cezaevinde işkence gördüğünü belirten 313 başvuru bulunmaktadır. Ayrıca 16 başvuru cezaevinde buldukları sırada tekrar sorgulanmak üzere götürüldüklerini, bu kişilerden 11'i bu sorgu sırasında da işkence gördüklerini belirtmişlerdir.

Cezaevinde işkence gören 313 kişinin cezaevinde gördükleri işkence yöntemlerinin dağılımı Tablo 19'da verilmektedir.

Tablo 19. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin cezaevlerinde gördükleri işkence yöntemlerine göre dağılımı

İşkence Yöntemi	Başvuru Sayısı	%
Dayak	260	83,1
Hakaret	205	65,5
Soyma	131	41,9
Hücrede Tecrit	86	27,5
Kendisine Yönelik Diğer Tehditler	72	23,0
Öldürme Tehdidi	70	22,4
Görüşmenin Engellenmesi	58	18,5
Anlamsız İstemlere İtaat Etmeye Zorlama	55	17,6
Soğuk Ortamda Bekletme	49	15,7
Aşağılama	46	14,7
Diğer Pozisyonel İşkenceler	38	12,1
İşkenceye Görsel/İşitsel Tanıklık Ettirme	38	12,1
Uyutmama	36	11,5
Cinsel Taciz	35	11,2
Saç, Sakal, Bıyık Yolma	35	11,2
Yeme İçmenin Kısıtlanması	35	11,2
Vücudun Tek Bir Noktasına Sürekli Vurma	34	10,9
Aşırı Fiziksel Aktiviteye Zorlama	33	10,5
İşeme Ve Dışkılamanın Engellenmesi	21	6,7
Basıncılı/Soğuk Su	18	5,8
Gürültülü Müzik Ve Marş Dinletme	18	5,8
Kimyasal Maddelere Maruz Bırakma	18	5,8
Gözbağı	17	5,4
Falaka	12	3,8
Tecavüz	12	3,8
Yalancı İnfaz	12	3,8
Ajanlık Teklifi	8	2,6
Makat Araması	8	2,6
Yakınlarına Yönelik Tehditler	8	2,6
Havasız Bırakma	7	2,2
Tek Tip Elbise	7	2,2
Haya Burma	3	1,0
Askı	2	0,6
Tek Tip Elbise Giydirme	2	0,6
Yakınlarının Yanında İşkence Yapma	6	1,9
Elektrik	1	0,3
Kelepçeyle Bekletme	1	0,3
Yakma	1	0,3
Diğer	14	4,5
Toplam	1930	6,2*

* Bir kişinin maruz kaldığı ortalama işkence yöntemi sayısı

İşkence ve kötü muamelenin özgürlüğünden alıkonulmuş kişilerin kişilik bütünlüğüne yönelik her türlü şiddeti içerdiği göz önüne alındığında, cezaevlerinin işkence uygulama alanları içinde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Cezaevlerindeki işkence ve kötü muamele uygulamalarının sıklıkla arama ve denetimlerde, avukat ve aile görüşmesine gidiş ve gelişlerde, hastane sevkleri ya da mahkemelere götürülüp getirilirken yaşandığı ifade edilmektedir.

Cezaevi öyküsü olan 519 başvurunun 514'ünün son kaldıkları cezaevindeki koşullar hakkında sorulan sorulara verdikleri yanıtların dağılımı Tablo 20'de görülmektedir.

Tablo 20. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin son kaldıkları cezaevlerindeki koşullar hakkında sorulan sorulara verdikleri yanıtların dağılımı

Cezaevi Koşulları	Olumlu	Kısmen Olumlu	Olumsuz	Toplam
Barınma	28	89	397	514
Beslenme	17	61	436	514
Hijyen	20	63	431	514
Havalandırma	17	80	417	514
İletişim	24	64	426	514
Sağlık	27	49	438	514
Sevk	18	44	452	514
Yayın	28	89	397	514

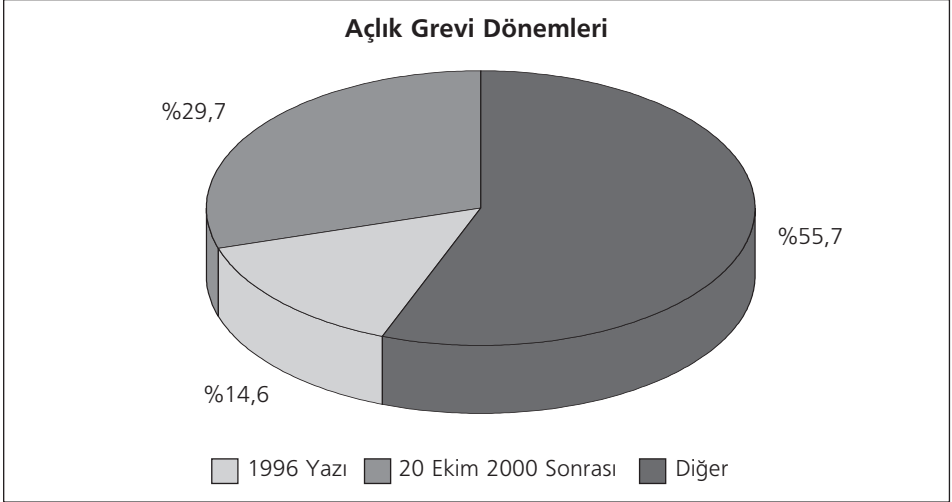
Cezaevi öyküsü olan 519 başvuru içinde 383 kişi (%73,8) cezaevinde değişik zaman ve nedenlerle açlık grevi yaptığını belirtmektedir. Bu başvuruların 138'i 20 Ekim 2000 sonrasında F tipi cezaevlerine karşı başlayan, 68'i ise 1996 yılı Ağustos ayında yapılan açlık grevi eylemlerine katıldıklarını belirtmişlerdir. 259 kişi ise çeşitli dönemlerde açlık grevi yapmışlardır (Grafik 7).

C- TIBBİ DEĞERLENDİRME

Bu bölümde başvuruların tedavi ve rehabilitasyon merkezlerinde başvuru hekimleri ve konsültan hekimler (psikiyatrist, fizik tedavi ve rehabilitasyon uzmanı, göz hastalıkları uzmanı, KBB uzmanı vb.) tarafından yapılan tıbbi değerlendirmelerindeki anamnez, fizik muayene ve yapılan tetkikler sonucunda başvuruların sağlık durumlarıyla ilgili edinilen bilgiler derlenmiştir.

İşkenceye maruz kaldığı için tedavi ve rehabilitasyon merkezimize başvuran 675 kişinin tedavi süreçlerinin değerlendirildiği bu bölümde öncelikle TİHV çalışma

Grafik 7. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin cezaevi sürecinde açlık grevlerine katılım dönemine göre dağılımı

yaklaşımının aktarılması bu sürecin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Kişi başvuru sırasında hekime işkence öyküsünü ve yakınmalarını kendi ifadesiyle aktarır. Bu yakınmalardan işkence süreçleri ile ilgili olduğunu düşündüklerinin öyküsü ayrıntılı olarak alınır. Bundan sonra hekim, muayene ve değerlendirmeleri sonucunda yapılması gerekli olan laboratuvar tetkiklerini ve konsültasyonları ister. Yaklaşımını başvuruya açık olarak ifade eder. Son aşamada öykü, muayeneler ve tetkikler birlikte değerlendirilerek ortaya konan hastalıkların işkence ile ilişkisi belirlenir. Bu aşamada kişinin sağlığının bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi esastır.

TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuru sürecinde tüm başvuranların tedavi ekibinin tüm üyeleri ile görüşmeleri amaçlanmakta, ancak psikiyatrist ile görüşme yapmak istemeyenlere istedikleri an bu görüşme imkanının olduğu belirtilerek ısrarcı olunmamaktadır.

Değerlendirme sonucunda, işkence ile ilişkili bulunmayan rahatsızlıklar için kişiye önerilerde bulunularak tedavileri için yol gösterilmektedir. İşkence ile ilişkili bulunan rahatsızlıkların tedavileri ise TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerince sürdürülmektedir. Tedavi ve rehabilitasyon için öngörülen program, öncelikle başvuranla paylaşılır ve birlikte yapılan değerlendirmenin sonrasında gerekli düzenlemeler (örn. başvuranın kendi özgül koşullarından kaynaklanan durumlar bu programı etkiler) yapılır. Tedavi ve rehabilitasyon programı bundan sonra uygulamaya konur.

Bulunan hastalıkların işkence ile ilişkilerinin değerlendirilmesi sırasında her tanı için aşağıdaki ilişkilendirme biçimlerinden biri kullanılmaktadır: Tek etyolojik faktör, varolan patolojiyi ağırlaştırdı veya ortaya çıkardı, faktörlerden biri, ilişki yok, belirlenemedi.

1- Başvuruların Tıbbi Yakınmaları:

2005 yılında başvuran 675 kişinin tamamının sağlıkları ile ilgili fiziksel ya da psikolojik bir yakınması vardır. Başvurular 6702 değişik yakınmada bulunmuşlardır.

En çok görülen psikolojik yakınma olan unutkanlık başvuruların üçte birden fazlasında (239 kişi) görülmektedir. En çok görülen fiziksel yakınma ise baş ağrısıdır (177 kişi). En sık görülen 10 fiziksel ve psikolojik yakınma Tablo 21 ve 22'de görülmektedir.

Tablo 21. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin fiziksel yakınmalarının dağılımı

En Çok Görülen 10 Fiziksel Yakınma	Yakınma Sayısı	Başvurular arasında %	Fiziksel yakınmalar arasında %	Tüm yakınmalar arasında %
Baş Ağrısı	177	26,2	5,3	3,4
Mide-Karın Ağrısı	158	23,4	4,7	3,0
Görme Bozukluğu	121	17,9	3,6	2,3
Bel Ağrısı	107	15,9	3,2	2,0
Renk Değişiklikleri	88	13,0	2,6	1,7
Yorgunluk, Halsizlik	88	13,0	2,6	1,7
Şişkinlik, Hazımsızlık	88	13,0	2,6	1,7
Uyuşma, Karıncalanma	79	11,7	2,4	1,5
Bel-Bacak Ağrısı	77	11,4	2,3	1,5
Yan Ağrısı	74	11,0	2,2	1,4
Diğer Fiziksel Yakınmalar	2295	-	68,5	43,9
Toplam	3352	-	100	64,1

2- Fizik Muayenelerde Elde Edilen Bulgular:

Yapılan fizik muayeneler sonucunda elde edilen toplam fiziksel bulgu sayısı 2133 olup bunların sistemlere göre dağılımı incelendiğinde ağız dışı (%25,1), kas iskelet sistemi (%22,4) ve cilde (%18,3) ait bulguların ağırlık taşıdığı gözlenmektedir (Tablo 23).

Tablo 22. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin psikolojik yakınmalarının dağılımı

En Çok Görülen 10 Psikolojik Yakınma	Yakınma Sayısı	Başvurular arasında %	Psikolojik yakınmalar arasında %	Tüm yakınmalar arasında %
Unutkanlık	239	35,4	10,4	4,6
Uyku Bozuklukları	223	33,0	9,7	4,3
Sıkıntı	208	30,8	9,0	4,0
Sinirlilik	205	30,4	8,9	3,9
Konsantrasyon Bozukluğu	194	28,7	8,4	3,7
İnsanlardan Uzaklaşma	158	23,4	6,9	3,0
Flashback	120	17,8	5,2	2,3
Hayattan Zevk Alamama	105	15,6	4,6	2,0
Ağlama İsteği	102	15,1	4,4	2,0
Kabus Görme	89	13,2	3,9	1,7
Diğer Psikolojik Yakınmalar	233	-	10,1	4,5
Toplam	1876	-	81,4	35,9

Tablo 23. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin muayeneleri sonucu elde edilen fiziksel bulguların dağılımı

Sistemler	Bulgu Sayısı	%
Ağız-Diş	536	25,1
Kas İskelet Sistemi	477	22,4
Cilt	390	18,3
Sindirim Sistemi	219	10,3
Kulak Burun Boğaz	191	9,0
Ürogenital Sistem	109	5,1
Göz	60	2,8
Solunum Sistemi	56	2,6
Sinir Sistemi	54	2,5
Kalp Damar Sistemi	28	1,3
Endokrin Sistem	8	0,4
Görme Bozukluğu	3	0,1
İşitme Bozukluğu	2	0,1
Toplam	2133	100,0

En çok karşılaşılan fiziksel eksik diş (%24,9) ve kaslarda ağrı ve hassasiyettir (%16,7). En çok görülen 10 bulgu Tablo 24'de verilmiştir.

Tablo 24. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerde rastlanan fiziksel bulguların dağılımı

En Çok Görülen 10 Bulgu ve Diğer Bulguların Sistemlere Göre Dağılımı	Bulgu Sayısı	Başvurular arasında %	Tüm fiziksel bulgular arasında %
Eksik Diş	168	24,9	7,9
Kaslarda Ağrı Ve Hassasiyet	113	16,7	5,3
Epigastrium Hassasiyeti	103	15,3	4,8
Ekimoz	92	13,6	4,3
Nedbe Dokusu	88	13,0	4,1
Dişte Renk Değişikliği	82	12,1	3,8
Dolgulu Diş	78	11,6	3,7
Çürük Diş	66	9,8	3,1
Diştaşı	58	8,6	2,7
Dişeti Bozukluğu	55	8,1	2,6
Diğer Fiziksel Bulgular	1230	-	57,7
Toplam	2133	-	100,0

3- Psikiyatrik Belirti ve Bulgular:

Başvuruların 319'u (%47,3) psikiyatrist ile görüşmüştür. Bu başvurularla yapılan psikiyatri görüşmelerinde 290 kişide bir psikiyatrik belirti ve bulgu saptanmış olup, psikiyatrist tarafından saptanan bu belirti ve bulguların dağılımına bakıldığında anksiyete, konsantrasyon güçlüğü, uykuya dalma ve sürdürme güçlüğü, bellek kusuru ve sinirlilik ve/veya tepki eşiğinde düşmenin, psikiyatri görüşmesi yapılan başvuruların yarısından fazlasında bulunduğu görülmektedir. Psikiyatristle görüşen 319 başvurunun 10 ve daha fazlasında görülen psikiyatrik belirti ve bulgular Tablo 25'de verilmiştir.

4- Tanılar:

Başvurulara konan tanıların değerlendirmesi 2005 sonuna kadar herhangi bir tanı alan 615 başvuru arasında yapılmıştır. Konan 198 değişik tanı değerlendirildiğinde, fiziksel tanılar arasında yumuşak doku travması (125 kişi, %18,5); psikiyatrik tanılar arasında ise Kronik Travma Sonrası Stres Bozukluğu (142 kişi, %21,0) ilk sırada gelmektedir. İlk on fiziksel ve psikiyatrik tanı ve başvurular arasındaki sıklığı Tablo 26 ve 27'de verilmiştir.

Tablo 25. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerde rastlanan psikiyatrik belirti ve bulguların dağılımı

Başvuruların en az 10'unda görülen psikiyatrik belirti ve bulgular	Belirti ve Bulgu Sayısı	Başvurular arasında %	Psikiyatrik belirti ve bulgular arasında %
Anksiyete (Sıkıntı)	202	29,9	6,6
Konsantrasyon Güçlüğü	187	27,7	6,1
Uykuya Dalma ya da Sürdürme Güçlüğü	187	27,7	6,1
Bellek Kusuru	169	25,0	5,5
Sinirlilik ve/veya Tepki Eşiğinde Düşme	164	24,3	5,4
Travmayı Anımsatan Uyarılarla Karşılaştığında Şiddetli Huzursuzluk Duygusu	129	19,1	4,2
İnsanlardan Uzaklaşma ya da Onlara Yabancılaşma Duyguları	128	18,9	4,2
Uyku Niceliğinde İleri Azalma ya da Artma	120	17,8	3,9
Yorgunluk, Halsizlik	116	17,2	3,8
Travmayı Anımsatan Uyarılarla Karşılaştığında Fizyolojik Tepkiler	115	17,0	3,8
Önemli Etkinliklere İlgili ya da Katılımda Belirgin Azalma	102	15,1	3,3
Geleceğin Kısıtlandığı Duygusu	94	13,9	3,1
Aşırı Uyanıklık (Tetikte Olma Duygusu)	92	13,6	3,0
Travmanın Yineleyen ya da Rahatsız Edici Tarzda Kabus Biçiminde Görülmesi	87	12,9	2,9
Depresif Afekt	85	12,6	2,8
Abartılı İrkilme Tepkileri	81	12,0	2,7
Travmanın Yineleyen ya da Zorlayıcı Tarzda Anımsanması	80	11,9	2,6
Travma Anılarını Uyarıcı Etkinlik, Yer ya da İnsanlardan Kaçınma	76	11,3	2,5
Flashback Yaşantısı ya da Travmatik Süreç Yeniden Yaşanıyormuşçasına Duygu Ve Davranışlar	72	10,7	2,4
Yaşanmış ya da Tanık Olunmuş Travmatik Olay(lar) Şiddetli Korku, Umutsuzluk ya da Dehşet Yanıtı	71	10,5	2,3
İştah/Kilo Değişikliği (Artma ya da Azalma)	69	10,2	2,3
Travma İle İlgili Düşünce-Duygu ya da Söyleşilerden Kaçınma Çabaları	69	10,2	2,3
Ajitasyon (Huzursuzluk, Yerde Duramama)	66	9,8	2,2
Psikomotor Etkinlikte Azalma	59	8,7	1,9
Duyusal Kısıtlılık (ya da Küntlük)	55	8,1	1,8
Cinsel İstekte Azalma	44	6,5	1,4
Depresif Duygudurum	27	4,0	0,9
İntihar Düşüncesi ve/veya Girişimi	27	4,0	0,9
Obsesyon	27	4,0	0,9
Travmanın Önemli Bir Kesitini Anımsayamama	27	4,0	0,9
Disfori	20	3,0	0,7
Disforik Mizaç	20	3,0	0,7
Kompulsiyon	17	2,5	0,6
Değersizlik Düşünceleri Ve Düşük Benlik Saygıları	14	2,1	0,5
Somatik Anksiyete Bulguları	10	1,5	0,3
Diğer Psikiyatrik Bulgular	144	21,3	4,7
Toplam	3052		100,0

Tablo 26. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerde görülen fiziksel tanılar dağılımı

En Çok Konan 10 Fiziksel Tanı	Başvuru Sayısı	%
Yumuşak Doku Travması	125	18,5
Gastrit	64	9,5
Miyalji	58	8,6
Lomber Diskopati	48	7,1
Lomber Artroz	24	3,6
Servikal Artroz	19	2,8
Üriner Sistem Enfeksiyonu	19	2,8
Lomber Strain	18	2,7
Ciltte Kesi, Ezilme	15	2,2
Hemoroid	15	2,2

Tablo 27. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin fiziksel yakınmalarının dağılımı

En Çok Görülen 10 Psikiyatrik Tanı	Başvuru Sayısı	%
TSSB (Kronik)	142	21,0
Majör Depresif Bozukluk	76	11,3
Uyum Bozukluğu	40	5,9
Yaygın Anksiyete Bozukluğu	18	2,7
Obsesif Kompulsif Bozukluk	13	1,9
TSSB (Akut)	12	1,8
Akut Stres Bozukluğu	9	1,3
Distimik bozukluk	7	1,0
Uyku Bozuklukları	4	0,6
Sosyal Anksiyete Bozukluğu	3	0,4

Başvurulara konan tanılarının başvurunun yaşadığı işkence süreciyle ilişkisi, travmayla bir ilişki kurulmayan tanılar dışarıda bırakılarak incelendiğinde, travmayla bağlantılı görülen tüm tanılarının %41,7'sinde işkence sürecinin tek etyolojik faktör olarak değerlendirildiği, %38,2'sinde faktörlerden biri olduğu, %20,1'inde ise işkence sürecinin varolan patolojiyi ağırlaştırdığı veya ortaya çıkardığı sonucuna varıldığı görülmektedir.

2005 yılında başvuran 675 başvurunun 55'inde ise (%8,1) işkence ve travma süreciyle ilgili herhangi bir hastalık saptanmamıştır.

D- TEDAVİ VE REHABİLİTASYON SÜRECİ:

Bu bölümde TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon merkezlerinde uygulanan tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri ve bunların sonuçları derlenmiştir.

1- Uygulanan Tedaviler:

Toplam 675 başvuruya uygulanan tedavi yöntemleri incelendiğinde başvuruların 495'ine (%73,3) ilaç tedavisi, 242'sine (%35,9) psikofarmakoterapi verildiği; 110 kişiye (%16,3) egzersiz programı verildiği ve 35'ine (%5,2) fizik tedavi uygulandığı, 55 kişiye (%8,1) psikoterapi yapıldığı, 8 kişiye (%1,2) ise cerrahi müdahale uygulandığı görülmektedir. Uygulanan tedavilerin dağılımı Tablo 28'de görülmektedir.

Tablo 28. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilere uygulanan tedavi yöntemlerinin dağılımı

Uygulanan Tedaviler	Başvuru Sayısı	%
İlaç Tedavisi	495	73,3
Psikofarmakoterapi	242	35,9
Günlük Yaşam Önerisi	230	34,1
Egzersiz	110	16,3
Psikoterapi	55	8,1
Fizik Tedavi	35	5,2
Ortopedik Cihaz (Ortez, Baston, Tabanlık vb.)	15	2,2
Cerrahi Müdahale	8	1,2
Gözlük	6	0,9
Diş Tedavisi	2	0,3
Diğer	1	0,1
Toplam	1199	1,8*

*Bir başvuruya uygulanan ortalama tedavi sayısı

2- Tedavi ve Rehabilitasyon Uygulamalarının Sonucu:

Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerimizde başvurulara uygulanan fiziksel tedavilerin sonucu Tablo 29'da verilmiştir.

Tablo 29. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilere uygulanan fiziksel tedavi süreçlerinin sonuçları

Fiziksel Tedavi Sürecinin Sonucu	Başvuru Sayısı
Tedavi Tamamlandı	303
İşkence ve Cezaevi Süreçleriyle İlgili Herhangi Bir Hastalık Saptanmadı	140
Tedavi Sürüyor	77
Tedavi Başladıktan Sonra Yarım Kaldı	75
Tanı Konamadan Yarım Kaldı	54
Tanısal İşlemler Sürüyor	13
Toplam	662

Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerimizde başvurulara uygulanan psikiyatrik tedavilerin sonucu Tablo 30'da verilmiştir.

Tablo 30. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilere uygulanan psikiyatrik tedavi süreçlerinin sonuçları

Psikiyatrik Tedavi Sürecinin Sonucu	Başvuru Sayısı
Tedavi Başladıktan Sonra Yarım Kaldı	110
Tedavi Sürüyor	81
Tedavi Tamamlandı	76
Psikiyatrik Tedavi Görmek İstemedi	41
İşkence ve Cezaevi Süreçleriyle İlgili Herhangi Bir Hastalık Saptanmadı	37
Verilen İlk Randevuya Gelmedi	28
Tanı Konamadan Yarım Kaldı	12
Tanısal İşlemler Sürüyor	4
Psikolojik Tedavisi Başvuru Hekimince Düzenlendi	5
Toplam	394

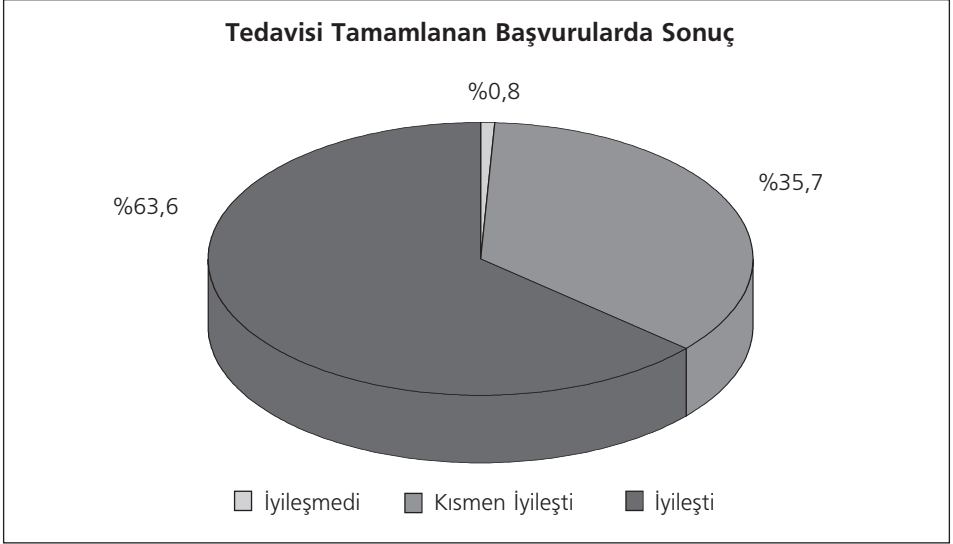
2005 yılı sonuna kadar tüm 2005 başvurularının tedavi ve rehabilitasyon süreçlerinin seyri Tablo 31'de görüldüğü şekildedir.

Tablo 31. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerin fiziksel ve psikiyatrik tedavi süreçlerinin sonuçları

Dosyaların Seyri	Başvuru Sayısı
Tedavi Tamamlandı	258
Tedavi Sürüyor	134
Tedavi Başladıktan Sonra Yarım Kaldı	162
Tanı Konamadan Yarım Kaldı	55
İşkence ve Cezaevi Süreçleriyle İlgili Herhangi Bir Hastalık Saptanmadı	55
Tanısal İşlemler Sürüyor	11
Toplam	675

2005 yılı içinde tedavisi tamamlanan 258 başvurunun 164'ü tamamen, 92'si kısmen iyileşmiştir (Grafik 8).

Grafik 8. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran kişilerden tedavi süreçleri tamamlananların tedavi sonuçlarına göre dağılımı

II- 2005 YILI İÇİNDE GÖZALTINDA İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE GÖREN BAŞVURULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde 2005 yılında TİHV'ye başvuran kişiler arasında 2005 yılında gözaltında işkence gördüğünü belirten (kısaca 2005'te GİG) 193 başvurunun sosyal ve demografik özellikleri, işkence süreciyle ilgili toplanan bilgiler ve tıbbi değerlendirmeleri ayrıca değerlendirilmiştir.

Başvuruların son olarak ne zaman işkence gördükleri, işkence uygulamalarının halen sistematik olarak uygulandığı iddialarını değerlendirmede nesnel bir ölçüt oluşturmaktadır.

A- SOSYAL VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

1- Yaş ve Cinsiyet:

Başvuruların yaşları 14 ile 72 arasında değişmektedir. Yaş ortalaması $29,5 \pm 9,6$ 'dır. 18 yaş ve altında 11 başvuru bulunmaktadır (%5,6). İşkence görenler içinde çocuk grubunda bulunanların oranına ilişkin bu değer, birinci bölümde ifade edildiği gibi daha gerçekçi gözükmektedir.

Yürürlükteki yasal düzenlemelere göre, çocuk yaş grubundaki kişiler için kolluk kuvvetlerinin sadece yakalama yetkisi olup gözaltına alma ve ifade alma yetkisi bulunmamaktadır. İllerde çocuk müdürlükleri kurulmuş, ifadelerin savcılıklar tarafından alınması düzenlenmiş olmasına karşın, uygulamada kayıt dışı özgürlüklerinden alıkonulmaları dahil, pek çok sorun ile karşılaşmaktadır. Karşılan bu sorunların çözümü için yasal düzenlemelerin uygulanmasının sağlanması ve buna karşı yaptırımların güçlendirilmesi gerekmektedir.

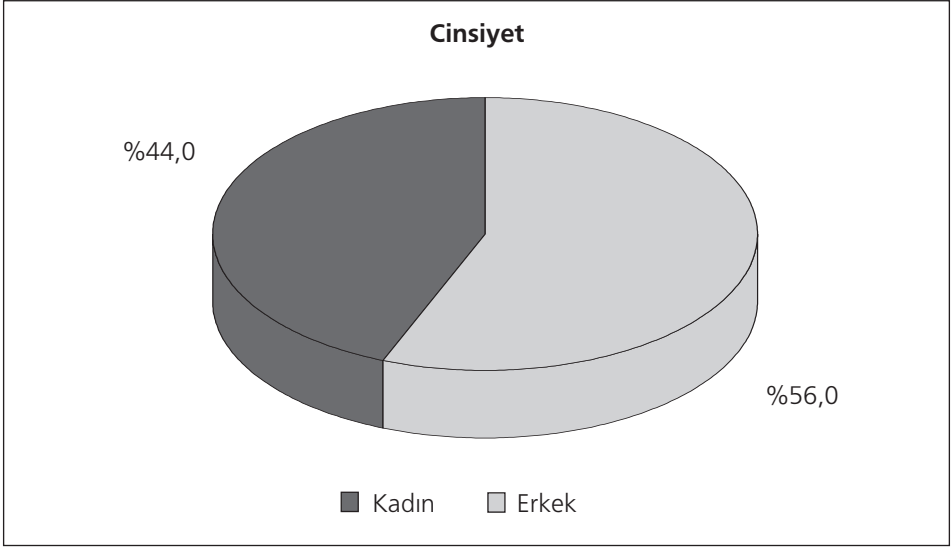
Başvuruların yaş gruplarına göre dağılımı Tablo 32'de verilmiştir.

Tablo 32. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin yaş gruplarına göre dağılımı

Yaş Grubu	Başvuru Sayısı	%
0-18	11	5,7
19-25	68	35,2
26-30	40	20,7
31-35	35	18,1
36-40	15	7,8
41-45	9	4,7
46 ve üstü	15	7,8
Toplam	193	100,0

Başvuruların 108'i erkek (%56), 85'i kadındır (%44) (Grafik 9).

Grafik 9. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin cinsiyetlerine göre dağılımı

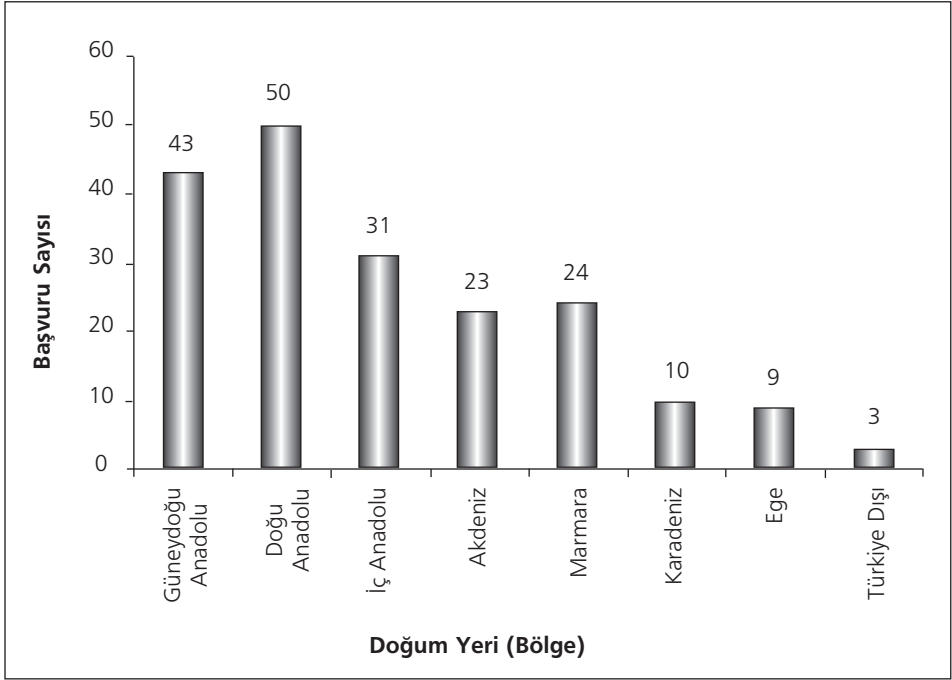

2005 yılında da, önceki yıllarda olduğu gibi başvurdıkları yıl içinde işkence gören kadınların oranı, tüm başvurular içindeki orandan belirgin olarak yüksek bulunmuştur. Bu durum işkence gören kadınların daha çok akut dönemde başvurdıklarını, bu dönemde başvurmayanların ise travmayı izleyen yıllarda daha düşük bir oranda başvurdıklarını göstermektedir.

2- Doğum yeri:

Başvuruların beşte ikisinden fazlasının Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde doğduğu, İç Anadolu ve Marmara Bölgesi doğumluların üçüncü ve dördüncü sırayı aldığı görülmektedir. Başvuruların doğum yerlerine göre dağılımı Grafik 10'da verilmiştir.

Grafik 10. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin doğum yerlerine göre dağılımı

Doğum yerleri il düzeyinde ele alındığında başvurular arasında en fazla İstanbul (21 kişi, %10,9), Diyarbakır (17 kişi, %8,8), Tunceli (12 kişi, %6,2), Sivas (11 kişi, %5,7) ve Adana (8 kişi, %4,1) doğumlu kişilerin bulunduğu görülmektedir.

3- Öğrenim ve iş-meslek durumu:

Başvuruların yarısı (96 kişi, %49,7) ortaokul ya da lise mezunu, 58'i (%30,1) ilköğretim mezunu ya da okuryazar, 22'si (%11,4) üniversite mezunu ya da üniversiteden terktir. Başvuruların 17'sinin (%8,8) okuma yazması yoktur. Başvuruların öğrenim durumlarının daha ayrıntılı dağılımı Tablo 33'de verilmiştir.

Başvuruların iş durumları incelendiğinde 70 kişinin (%36,3) görüşme yapıldığı sırada işsiz olduğu görülmektedir. 23 kişi (%11,9) ev kadını, 19 kişi (%9,8) özel sektörde sanayi işçisi, 17 kişi (%8,8) üniversite, 4 kişi ise (%2,1) ilk veya orta öğrenim öğrencisidir. Başvurular arasında ayrıca 4 (%2,1) basın mensubu bulunmaktadır.

Tablo 33. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin öğrenim durumlarına göre dağılımı

Öğrenim Durumu	Başvuru Sayısı	%
Okuryazar Değil	17	8,8
Okuryazar	11	5,7
İlkokul Mezunu	47	24,4
Ortaokul Mezunu	38	19,7
Lise Mezunu	58	30,1
Yüksekokul-Üniversite Terk	9	4,7
Yüksekokul-Üniversite Mezunu	13	6,7
Toplam	193	100,0

Başvuruların genelinde görülen yüksek işsizlik oranı yıl içi işkence görenlerde daha düşük olmakla birlikte yine de Türkiye genelinden yaklaşık iki kat daha yüksektir. Başvuruların 519'unun cezaevinde kalma öyküsü olduğu göz önüne alındığında, cezaevi süreci yaşayan başvurulara ilişkin işsizlik sorununun ne denli önemli bir sorun olduğu ortaya çıkmaktadır. Başvuruların iş durumları ayrıntılı olarak Tablo 34'de görülmektedir.

Tablo 34. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin iş durumlarına göre dağılımı

İş veya Meslek	Başvuru Sayısı	%
İşsiz	70	36,3
Ev Kadını	23	11,9
Özel Sektörde Sanayi İşçisi	19	9,8
Üniversite Öğrencisi	17	8,8
Özel Sektörde Büro İşi (Sekreter, Bankacı vb.)	12	6,2
STK Çalışanı	10	5,2
Esnaf (dükkan, büro gibi kendi işinde çalışan)	8	4,1
Sanatçı	6	3,1
İnşaat İşçisi	5	2,6
Gazeteci	4	2,1
İlk-Orta Öğrenim Öğrencisi	4	2,1
Seyyar Satıcı	4	2,1
Kamu Kuruluşunda Sanayi İşçisi	3	1,6
Öğretmen	3	1,6
Sivil Toplum Kuruluşunda Profesyonel	3	1,6
Çiftçi	2	1,0
Toplam	193	100,0

B- İŞKENCE SÜRECİ:

2005 yılında TİHV'ye işkence ve kötü muamele nedeniyle başvuran kişilerden 193'ü 2005 yılında gözaltında işkence gören (2005'de GİG) kişilerdir. Tüm başvurular arasında 2005 yılında işkence gören kişi sayısı 199 olmakla birlikte, bu bölümdeki değerlendirmeye son işkence uygulamasına cezaevinde maruz kalan altı kişi dahil edilmemiş, gözaltında işkence gören 193 başvurudan elde edilen bilgiler yorumlanmıştır.

1- Gözaltı ve Gözaltında İşkence Süreci:

2004'de GİG başvuruların 168'i (%87,0) siyasi nedenlerle, 24 kişi (%12,4) adli nedenlerle, ayrıca bir kişi de sığınmacılık nedeniyle işkenceye maruz kaldığını bildirmiştir.

2005 toplam başvurularımız içinde adli nedenler ile işkence gören oranı %5,2 iken, yıl içinde adli nedenler ile işkence gören oranının %12,4 olması günümüzde adli nedenler ile sorun yaşayanların daha sık olarak merkezlerimize başvurduğunu ve daha önceki yıllarda işkence görenlerin kadınlarda olduğu gibi daha düşük bir oranda başvurduklarını düşündürmektedir. Yıl içinde adli nedenlerle GİG'deki artışta, TİHV'nin kamuoyundaki tanınırlığının artmasının yanı sıra, kişilerin hak arama bilincindeki nispi artış ve özellikle baro ve insan hakları kuruluşlarının işkence görenlere yönelik çalışmalarındaki artışın rolü düşünülebilir.

Başvuruların son yaşadıkları gözaltı sürelerinin dağılımına bakıldığında 136 kişinin (%70,5) 24 saatten az, 43 kişinin (%22,3) 24-48 saat gözaltında kaldığı görülmektedir. İki kişinin (%1,0) gözaltı süresi 16-30 gün arasındadır. Bu iki kişi Türkiye dışında yaşadıkları gözaltı sürecinde işkenceye maruz kalmıştır. Gözaltı sürelerinin kısalmasının işkencenin önlenmesinde önemli bir yere sahip olduğu yıllardır ifade ettiğimiz bir gerçektir. Ancak Türkiye'de gözaltı sürelerinin kısılması kolluk kuvvetlerinin yeni uygulamalar geliştirmesine yol açmıştır. Bunlardan biri kayıt dışı gözaltıların daha da artmasıdır. Buna ilişkin rakamlar aşağıda verilmiştir. Bunun yanı sıra, gözaltına alınan kişilerin gözaltı süreleri, uluslararası tanımlara bakıldığında, özgürlüğünden alıkonulduğu an başlar. Kolluk kuvvetleri ise bunu çoğunlukla kişilerin gözaltında tutulacakları merkezdeki kayıt anı olarak değerlendirmektedir. Özgürlüğünden alıkonulma anı ile kayıt arasında geçen sürede gerçekleşen ve kolluk kuvvetlerinin uyguladığı eylemlerin ise kişilerin kolluk kuvvetlerine mukavemeti sonucunda ortaya çıktığı öne sürülmektedir ve bu kişilerin hemen hepsi hakkında kolluk kuvvetlerine mukavemetten dava açılmaktadır.

Son gözaltı sürelerinin dağılımı Tablo 35’de verilmiştir.

Tablo 35. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin son gözaltı sürelerine göre dağılımı

Son Gözaltı Süresi	Başvuru Sayısı	%
24 Saatten Az	136	70,5
24-48 Saat	43	22,3
49-72 Saat	11	5,7
73-96 Saat	1	0,5
16-30 Gün	2	1,0
Toplam	193	100,0

Başvuruların gözaltına alındıkları yer incelendiğinde 165 kişinin (%85,5) sokaktan veya başka bir açık alandan gözaltına alınmış olduğu görülmektedir. Son gözaltına alınma yerlerinin dağılımı Tablo 36’da verilmiştir.

Tablo 36. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin son gözaltına alındıkları yerlere göre dağılımı

Son Gözaltına Alındığı Yer	Başvuru Sayısı	%
Sokaktan veya Açık Alandan	165	85,5
Resmi Kurumdan	5	2,6
Kurumdan (dergi, dernek vb.)	2	1,0
Evden	17	8,8
İşyerinden	4	2,1
Toplam	193	100,0

Başvuruların son yaşadıkları gözaltında işkence gördükleri yerin dağılımına bakıldığında 90 kişinin (%46,6) sokakta veya açık alanda, 50 kişinin (%25,9) emniyet müdürlüğünde, 27 kişinin ise (%14,0) polis karakolunda işkence gördüğü görülmektedir.

Başvurularımızın yıl içinde işkence ve kötü muameleye maruz kaldıkları yerlere bakıldığında sokaklar ve açık alan oldukça yüksek bir oranla ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Araç içinde ya da kaçırılma olayları sırasındaki eylemleri de içeren bu tip eylemlerin büyük bölümünün kayıt altına alınmıyor olması eylemleri gerçekleştiren kolluk güçleri hakkında hukuki işlem yapılmasını engellemektedir. Bu tür uygulamalardan sonra işkence ve kötü muameleye maruz kalan kişilerin bir kısmı için ise resmi gözaltı işlemi yapılmakta ancak kayıt anından önce gerçekleşen söz konusu eylemlerin kolluk güçlerine mukavemet etmekten dolayı

gerçekleştiği öne sürülerek işkence ve kötü muameleye maruz kalanlar hakkında dava açılmaktadır. Böylece kişilerin işkence ve kötü muameleye maruz kaldıkları iddiasıyla hukuki işlem yaptırılmalarının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Tüm bunlar, bu tür uygulamaların kişilerin özgürlüklerinden alıkoyma keyfilğini de göz önüne sermektedir.

Özel birimlerin de içinde yer aldığı Emniyet Müdürlükleri'nde işkenceye maruz kalan başvurularımızın sayısı göreceli olarak düşük olsa da ikinci sırada yer almakta ve yaklaşık her dört kişiden biri buralarda işkence ve kötü muameleye maruz kalmaktadır. İşkence yapılan yere göre dağılım Tablo 37'de verilmiştir.

Tablo 37. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin işkence gördükleri yerlere göre dağılımı

Son Gözaltında İşkence Gördüğü Yer	Başvuru Sayısı	%
Sokakta veya Açık Alanda	90	46,6
Emniyet Müdürlüğünde	50	25,9
Polis Karakolunda	27	14,0
Araç İçinde	8	4,1
Jandarma Komutanlığında	4	2,1
Jandarma Karakolunda	12	6,2
Bilmiyor/Hatırlamıyor	2	1,0
Toplam	193	100,0

Başvuruların son yaşadıkları işkencenin yapıldığı yerin bölgesel dağılımına bakıldığında Marmara bölgesinin başta geldiği, bunu Akdeniz ve Ege bölgelerinin izlediği görülmektedir (Tablo 38).

Tablo 38. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin işkence gördükleri bölgelere göre dağılımı

Son Gözaltında İşkence Gördüğü Bölge	Başvuru Sayısı	%
Marmara	106	54,9
Akdeniz	37	19,2
Ege	28	14,5
Güneydoğu Anadolu	9	4,7
İç Anadolu	10	5,2
Doğu Anadolu	1	0,5
Türkiye Dışı	2	1,0
Toplam	193	100,0

Başvuruların son yaşadıkları işkencenin yapıldığı yerin dağılımına iller bazında bakıldığında ise İstanbul, Adana, İzmir, Ankara ve Manisa'nın ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Gözaltında işkence yapılan yerin illere göre dağılımı Tablo 39'da verilmiştir.

Tablo 39. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin işkence gördükleri illere göre dağılımı

Son Gözaltında İşkence Gördüğü İl	Başvuru Sayısı	%
İstanbul	105	54,4
Adana	35	18,1
İzmir	22	11,4
Ankara	10	5,2
Manisa	6	3,1
Diyarbakır	4	2,1
Şırnak	3	1,6
Batman	2	1,0
Mersin	2	1,0
Erzincan	1	0,5
Kocaeli	1	0,5
Türkiye Dışı	2	1,0
Toplam	193	100,0

Başvuruların son yaşadıkları işkencenin yapıldığı merkezlere ayrıntılı olarak bakıldığında Adana Terörle Mücadele Şubesi'nde (TMSŞ) büyük bir yoğunluk olduğu görülmektedir (22 kişi, %11,4). Ayrıca Ankara, İstanbul ve Diyarbakır TMSŞ'de olgular görünmekte, İstanbul Beyoğlu, Kadıköy İskele ve Ümraniye Merkez Polis Karakolları ve İzmir Ürkmez Jandarma Karakolu göze çarpmaktadır.

Başvuruların son gözaltında gördükleri işkence yöntemlerinin dağılımı Tablo 40'da verilmiştir.

Dayak ve hakaret yöntemlerindeki yüksekliğin yanı sıra özellikle diğer yöntemlerin oranlarındaki azalış dikkat çekicidir. Gözaltı sürerlinin kısılması, gözaltında avukatıyla ya da yakınlarıyla görüşülebilmesi gibi olumlu gelişmeler bu yöntemlerdeki azalmanın önmeli nedenleri arasında sayılabilir.

Tablo 40. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin gördükleri işkence yöntemlerine göre dağılımı

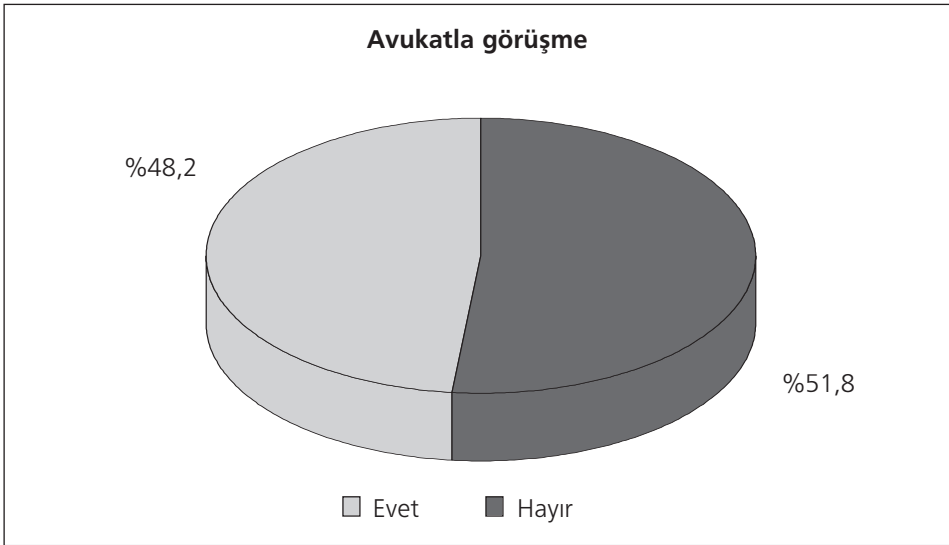
İşkence Yöntemi	Başvuru Sayısı	%
Dayak	168	87,0
Hakaret	150	77,7
Aşağılama	65	33,7
Kimyasal Maddelere Maruz Bırakma	62	32,1
Kendisine Yönelik Diğer Tehditler	59	30,6
Anlamsız İstemlere İtaat Etmeye Zorlama	35	18,1
Diğer Pozisyonel İşkenceler	27	14,0
İşkenceye Görsel/İşitsel Tanıklık Ettirme	27	14,0
Vücudun Tek Bir Noktasına Sürekli Vurma	24	12,4
Aşırı Fiziksel Aktiviteye Zorlama	22	11,4
Yeme İçmenin Kısıtlanması	21	10,9
Öldürme Tehditi	20	10,4
İşeme ve Dışkılamanın Engellenmesi	17	8,8
Cinsel Taciz	16	8,3
Sözlü Cinsel Taciz	14	7,3
Soğuk Ortamda Bekletme	13	6,7
Saç, Sakal, Bıyık Yolma	12	6,2
Yakınlarına Yönelik Tehditler	12	6,2
Yakınlarının Yanında İşkence Yapma	11	5,7
Uyutmama	10	5,2
Hücrede Tecrit	9	4,7
Fiziksel Cinsel Taciz	7	3,6
Soyma	7	3,6
Gözbağı	6	3,1
Diğer	4	2,1
Haya Burma	3	1,6
Havasız Bırakma	2	1,0
Ajanlık Teklifi	1	0,5
Askı	1	0,5
Basıncılı/Soğuk Su	1	0,5
Düz Askı ya da Çarmih	1	0,5
Elektrik	1	0,5
Falaka	1	0,5
Görüşmenin Engellenmesi	1	0,5
Gürültülü Müzik Ve Marş Dinletme	1	0,5
Yalancı İnfaz	1	0,5
Toplam	832	4,3*

*Bir kişinin maruz kaldığı ortalama işkence yöntemi sayısı

2- Gözaltı Sırasında ve Sonrasında Hukuksal Uygulamalar:

Başvuruların 93'ü (% 48,2) yaşadıkları son gözaltı sırasında bir avukatla görüşebildiklerini bildirmişlerdir. (Grafik 11) Daha önceki yıllara göre gözaltında avukatıyla görüşebilen kişilerin oranında önemli bir artış vardır. Ayrıca kayıt dışı gözaltı uygulamaları dışarı da tutarak sadece kayıt altına alınan gözaltı uygulamaları dikkate alındığında bu oran daha da yüksek bulunacaktır. Ancak bu oranın %100 olmayacağı da açıktır. Bir avukata erişebilme olanağının tüm gözaltına alınanlara sağlanması işkencenin önlenmesi açısından oldukça önemlidir.

Grafik 11. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin son gözaltında avukatla görüşebilme oranları

Yaşadıkları son gözaltı sonrasında savcılığa çıkarılmadan serbest bırakılan başvuru sayısı 95'dir (%49,2). 62 başvuru (%32,1) çıkarıldıkları savcılık ya da mahkeme tarafından serbest bırakılmıştır. 75 başvuru (%38,9) hakkında açılan davalar sürmekte olup, 8 başvuru (%4,1) hakkında açılan davalar mahkumiyetle sonuçlanmıştır (Tablo 41 ve 42).

Tablo 41. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin son gözaltı sonrası durumlarına göre dağılımı

Son Gözaltı Sonrası Durum	Başvuru Sayısı	%
Savcılığa Çıkarılmadan Serbest Bırakıldı	95	49,2
Savcılıktan ya da Mahkemeden Serbest Bırakıldı	62	32,1
Tutuklandı	36	18,7
Toplam	193	100,0

Tablo 42. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin son gözaltı sonrası dava süreci durumlarına göre dağılımı

Son Gözaltı Sonrası Dava Süreci	Başvuru Sayısı	%
Dava Açılmadı	77	39,9
Dava Açıldı, Sürüyor	75	38,9
Dava Açılıp Açılmadığı Bilinmiyor	31	16,1
Dava Açıldı, Sonucu Bilinmiyor	1	0,5
Dava Açıldı, Mahkumiyet İle Sonuçlandı	8	4,1
Dava Açıldı, Beraat İle Sonuçlandı	1	0,5
Toplam	193	100,0

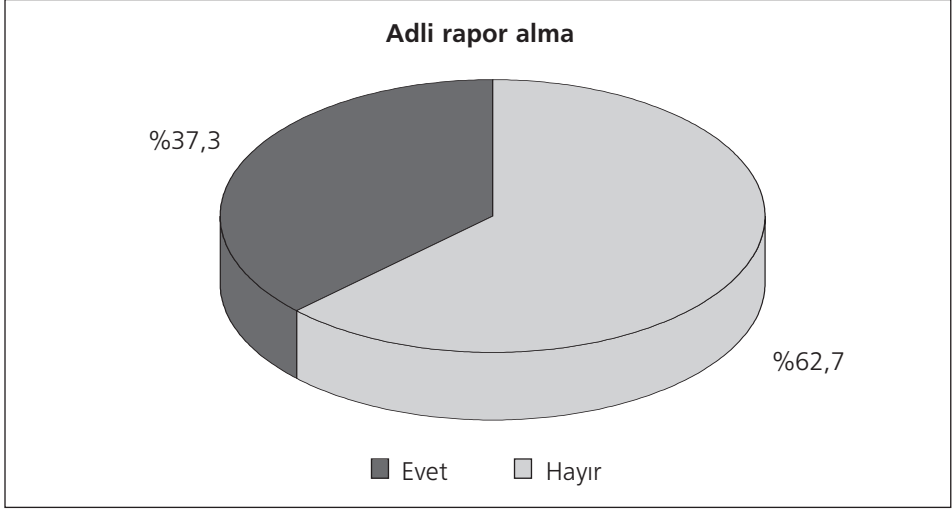
Başvurularımızın çok önemli bir bölümünün savcılığa bile çıkarılmadan salınması özgürlüğünden alıkoyma uygulamalarındaki keyfiliği ve bu uygulamanın kendisinin bir cezalandırma yöntemi olarak uygulandığını ortaya koymaktadır.

Gözaltı ile başlayan yargı süreçlerinin sonuçları ise, adalet sistemine yönelik tartışmalarda önemli bir veri olarak değerlendirilebilir.

Yaşadıkları son gözaltı sonrasında resmi görevlilerin inisiyatifiyle adli rapor alan başvuru sayısı 121'dir (%62,7) (Grafik 12).

Bu 121 başvurunun yarısından fazlasının (68 kişi, %56,2) adli muayenesi hastane ya da sağlık ocaklarında, 51'inin (%42,1) adli muayenesi Adli Tıp Şube Müdürlükleri'nde yapılmıştır (Tablo 43). Ayrıca 19 kişi son gözaltıları sonrasında kendi istekleri ile adli rapor aldıklarını bildirmektedirler.

Grafik 12. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin yaşadıkları son gözaltı sonrasında resmi görevlilerin inisitayifi ile adli rapor alma durumlarına göre dağılımı

Tablo 43. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin son gözaltı sonrası adli muayenelerinin yapıldığı yerlere göre dağılımı

Son Gözaltı Sonrası Adli Muayenenin Yapıldığı Yer	Başvuru Sayısı	%
Hastane	57	47,1
Sağlık Ocağı	11	9,1
Adli Tıp Şube Müdürlüğü	51	42,1
Bilmiyor/Hatırlamıyor	2	1,7
Toplam	121	100,0

Gözaltı sonrasında adli muayenesi yapılan 121 başvuruya adli muayene süreciyle ilgili değerlendirmeleri sorulduğunda başvuruların yaklaşık üçte ikisi adli muayene sırasında güvenlik güçlerinin dışarı çıkarıldığını (73 kişi, %60,3), adli hekimin yakınmaları dinlediğini (88 kişi, %72,7) ve adli hekimin öykü aldığını (83 kişi, %68,6) söylemiş, ancak başvuruların sadece yaklaşık yarısı (64 kişi, %52,9) adli hekimin gerektiği gibi muayene ettiğini ve yaklaşık üçte biri (46 kişi, %38,0) adli hekimin bulgulara uyumlu rapor düzenlediğini söylemiştir (Tablo 44).

Adli muayene ile ilgili değerlendirmelerde yeterli olmamakla birlikte, nispi olumlu gelişmeler gözlenmektedir. Kimi yasal düzenlemelerin ötesinde, esas olarak, bu konuda çalışmalar yapan hekim ve insan hakları kurumlarının çalışmalarının olumlu rolü hatırlanmalıdır.

Tablo 44. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin gözaltı sonrası adli muayene süreci ile ilgili değerlendirmelerine göre dağılımı

Adli Muayene ile İlgili Değerlendirmeler	Evet	%	Hayır	%	Bilm./Hat.	%	Toplam	%
Adli muayene sırasında güvenlik güçleri dışarı çıkarıldı mı?	73	60,3	45	37,2	3	2,5	121	100,0
Adli hekim yakınmaları dinledi mi?	88	72,7	31	25,6	2	1,7	121	100,0
Adli hekim öykü aldı mı?	83	68,6	36	29,8	2	1,7	121	100,0
Adli hekim gerektiği gibi muayene etti mi?	64	52,9	53	43,8	4	3,3	121	100,0
Adli hekim bulgulara uyumlu rapor düzenledi mi?	46	38,0	34	28,1	41	33,9	121	100,0

Ancak söz konusu yetersizliklerin giderilmesine yönelik bu konudaki çalışmaların çok yönlü sürdürülmesinin gereği de açıkça görülmektedir. İşkencenin önlenmesinde ve işkence yapan kamu görevlilerinin cezalandırılmasında adli muayenelerin usulüne uygun yapılması ve raporların gerçek bulgular ile uyumlu düzenlenmesinin önemi açıktır.

Başvurulardan 31'i (%16,1) mahkeme ya da savcılıktaki sorgusu sırasında kendisine işkence yapıldığını ifade etmiş, 35'si (%18,1) ise ayrı bir dilekçe ile savcılığa suç duyurusunda bulunmuştur. Ayrıca 7 başvuru TİHV'nin yönlendirmesiyle ayrı bir dilekçeyle savcılığa suç duyurusunda bulunmuştur. 120 kişi (%62,2) işkence gördüğüne dair herhangi bir suç duyurusunda bulunmadığını bildirmiştir.

3- Cezaevi Süreci:

2005'de GİG başvurular içinde herhangi bir zamanda cezaevinde yatan başvuru sayısı 58 (%30,1), son yaşadıkları gözaltından sonra cezaevinde kalan başvuru sayısı 36'dır (%18,7). Bu başvuruların son gözaltından sonra cezaevinde kaldıkları süre 2 gün ile 7 ay arasında değişmekte olup ortalama süre 2,2 aydır (Standard Sapma: 1,86; Medyan: 2 ay).

C- TIBBİ DEĞERLENDİRME

Bu bölümde başvuruların tedavi ve rehabilitasyon merkezlerinde başvuru hekimleri ve konsültan hekimler (psikiyatrist, fizik tedavi ve rehabilitasyon uzmanı, göz

hastalıkları uzmanı, KBB uzmanı vb.) tarafından yapılan tıbbi değerlendirme-lerindeki anamnez, fizik muayene ve yapılan tetkikler sonucunda başvuruların sağlık durumlarıyla ilgili edinilen bilgiler derlenmiştir.

1- Başvuruların Tıbbi Yakınmaları:

2005’de GİG 193 kişinin tamamının sağlıkları ile ilgili fiziksel ya da psikolojik bir yakınması vardır. Başvurular 992 değişik yakınmada bulunmuşlardır.

En çok görülen psikolojik yakınma olan sıkıti başvuruların beşte birinden %15’inde görülmektedir. En çok görülen fiziksel yakınma ise ciltte renk değişikliğidir (57 kişi). En sık görülen 10 fiziksel ve psikolojik yakınma Tablo 45 ve 46’de görülmektedir.

Tablo 45. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin fiziksel yakınma sıklığına göre dağılımı

En Çok Görülen 10 Fiziksel Yakınma	Yakınma Sayısı	Başvurular arasında %	Fiziksel yakınmalar arasında %	Tüm yakınmalar arasında %
Ciltte Renk Değişiklikleri	57	29,5	7,9	5,7
Baş Ağrısı	49	25,4	6,8	4,9
Şişlik	36	18,7	5,0	3,6
Boyun-Kol Ağrısı	33	17,1	4,6	3,3
Bel Ağrısı	26	13,5	3,6	2,6
Boyun Ağrısı	26	13,5	3,6	2,6
Sıyrık	25	13,0	3,5	2,5
Sırt Ağrısı	24	12,4	3,3	2,4
El-El Bileği Ağrısı	23	11,9	3,2	2,3
Bel-Bacak Ağrısı	20	10,4	2,8	2,0
Diğer Fiziksel Yakınmalar	402		55,8	40,5
Toplam	721		100,0	72,7

Tablo 46. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin psikolojik yakınma sıklığına göre dağılımı

En Çok Görülen 10 Psikolojik Yakınma	Yakınma Sayısı	Başvurular arasında %	Psikolojik yakınmalar arasında %	Tüm yakınmalar arasında %
Sıkıntı	29	15,0	10,7	2,9
Sinirlilik	26	13,5	9,6	2,6
Uyku Bozuklukları	25	13,0	9,2	2,5
Konsantrasyon Bozukluğu	22	11,4	8,1	2,2
Unutkanlık	21	10,9	7,7	2,1
Ağlama İsteği	19	9,8	7,0	1,9
İnsanlardan Uzaklaşma	16	8,3	5,9	1,6
Hayattan Zevk Alamama	13	6,7	4,8	1,3
Kabus Görme	13	6,7	4,8	1,3
Flashback	12	6,2	4,4	1,2
Diğer Psikolojik Yakınmalar	75		27,7	7,6
Toplam	271		100,0	27,3

2- Fizik Muayenelerde Elde Edilen Bulgular:

Yapılan fizik muayeneler sonucunda 2005’de GİG 193 başvurunun 179’unda bir fiziksel bulgu saptanmıştır. Elde edilen toplam fiziksel bulgu sayısı 531 olup bunların sistemlere göre dağılımı incelendiğinde cilde (%40,3) ve kas-iskelet sistemine (%26,2) ait bulguların ağırlık taşıdığı gözlenmektedir (Tablo 47).

Tablo 47. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin fiziksel yakınmalarına göre dağılımı

Sistemler	Bulgu Sayısı	%
Cilt	214	40,3
Kas İskelet Sistemi	139	26,2
Kulak Burun Boğaz	57	10,7
Ağız-Diş	41	7,7
Göz	26	4,9
Ürogenital Sistem	22	4,1
Sindirim Sistemi	15	2,8
Solunum Sistemi	12	2,3
Kalp Damar Sistemi	3	0,6
Sinir Sistemi	2	0,4
Toplam	531	100,0

En çok karşılaşılan fiziksel bulgular ciltte ekimoz (%45,6) ve kaslarda ağrı ve hassasiyettir (%34,2). En çok görülen 10 bulgu Tablo 48'de verilmiştir.

Tablo 48. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin fiziksel bulguların sistemlere göre dağılımı

En Çok Görülen 10 Bulgu ve Diğer Bulguların Sistemlere Göre Dağılımı	Bulgu Sayısı	Başvurular arasında %	Tüm fiziksel bulgular arasında %
Ekimoz	88	45,6	16,6
Kaslarda Ağrı Ve Hassasiyet	66	34,2	12,4
Erozyon	35	18,1	6,6
Ödem	33	17,1	6,2
Kabuklu Yara	15	7,8	2,8
El Bileği ve Parmaklarda Ağrı, Kısıtlılık	14	7,3	2,6
Boğazda Hiperemi	13	6,7	2,4
Nedbe Dokusu	12	6,2	2,3
Boyun Hareketlerinde Ağrı, Kısıtlılık	12	6,2	2,3
Kostovertebral Açık Hassasiyeti	11	5,7	2,1
Diğer Fiziksel Bulgular	232		43,7
Toplam	531		100,0

En çok görülen fiziksel bulguların sistemlere göre dağılımında ilk iki sırada cilt ve kas-iskelet sistemini görüyoruz (Tablo 47). En çok görülen bulgularda ise yine bu sistemlere ait bulgular ilk sıralarda yer almaktadır (Tablo 48). Bu veriler içinde eskiden sıkça rastladığımız askı, falaka, vücuda elektrik verme gibi fiziksel işkence yöntemlerinin ortaya çıkardığı bulgular yer almamaktadır. Bu bulguların tümü kaba dayak sırasında travmaya en sık maruz kalan cilt ve kas iskelet sistemi ile ilgilidir. Yetkililer kaba dayak sonucu oluşan ve tespit edilebilen bulguları da kişilerin kolluk güçlerine mukavemeti ile açıklamakta ve işkencenin olmadığını iddia edebilmektedirler.

3- Psikiyatrik Belirti ve Bulgular:

Başvuruların 29'u (%15,0) psikiyatrist ile görüşmüştür. Bu başvurularla yapılan psikiyatri görüşmelerinde saptanan belirti ve bulguların dağılımına bakıldığında anksiyete, uykuya dalma ve sürdürme güçlüğü, konsantrasyon güçlüğü, aşırı uyanıklık (tetikte olma duygusu), sinirlilik ve/veya tepki eşliğinde düşme ve uyku haliğinde ileri azalma ya da artmanın psikiyatri görüşmesi yapılan başvuruların %70'inden fazlasında bulunduğu görülmektedir. Psikiyatristle görüşen 29 başvurunun 10 ve daha fazlasında görülen psikiyatrik belirti ve bulgular Tablo 49'da verilmiştir.

Tablo 49. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilerin psikiyatrik belirti ve bulgularına göre dağılımı

Başvuruların en az 10'unda görülen psikiyatrik belirti ve bulgular	Belirti ve Bulgu Sayısı	Başvurular arasında % (n=193)	Psikiyatrik belirti ve bulgular arasında %
Anksiyete (Sıkıntı)	28	14,5%	6,2%
Uykuya Dalma ya da Sürdürme Güçlüğü	28	14,5%	6,2%
Konsantrasyon Güçlüğü	23	11,9%	5,1%
Aşırı Uyanıklık (Tetikte Olma Duygusu)	21	10,9%	4,7%
Sinirlilik Ve/Veya Tepki Eşiğinde Düşme	21	10,9%	4,7%
Uyku Niceliğinde İleri Azalma ya da Artma	21	10,9%	4,7%
Bellek Kusuru	20	10,4%	4,4%
Travmayı Anımsatan Uyarılarla Karşılaştığında Şiddetli Huzursuzluk Duygusu	20	10,4%	4,4%
İnsanlardan Uzaklaşma ya da Onlara Yabancılaşma Duyguları	18	9,3%	4,0%
Travmanın Yineleyen ya da Rahatsız Edici Tarzda Kabus Biçiminde Görülmesi	17	8,8%	3,8%
Abartılı İrkilme Tepkileri	16	8,3%	3,5%
Travmanın Yineleyen ya da Zorlayıcı Tarzda Anımsanması	16	8,3%	3,5%
Geleceğin Kısıtlandığı Duygusu	15	7,8%	3,3%
Önemli Etkinliklere İlgi ya da Katılımda Belirgin Azalma	15	7,8%	3,3%
Travma Anılarını Uyarıcı Etkinlik, Yer ya da İnsanlardan Kaçınma	15	7,8%	3,3%
Travma İle İlgili Düşünce-Duygu ya da Söyleşilerden Kaçınma Çabaları	15	7,8%	3,3%
Yorgunluk, Halsizlik	15	7,8%	3,3%
İştah/Kilo Değişikliği (Artma ya da Azalma)	14	7,3%	3,1%
Travmayı Anımsatan Uyarılarla Karşılaştığında Fizyolojik Tepkiler	14	7,3%	3,1%
Yaşanmış ya da Tanık Olunmuş Travmatik Olay(Lar)A Şiddetli Korku, Umutsuzluk ya da Dehşet Yanıtı	14	7,3%	3,1%
Depresif Afekt	12	6,2%	2,7%
Flashback Yaşantısı ya da Travmatik Süreç Yeniden Yaşanıyormuşçasına Duygu ve Davranışlar	12	6,2%	2,7%
Diğer Psikiyatrik Belirti ve Bulgular	61		13,5%
Toplam	451		100,0

4- Tanılar:

Başvurulara konan tanıların değerlendirmesi 2005 sonuna kadar herhangi bir tanı alan 184 başvuru arasında yapılmıştır. Konan 77 değişik tanı değerlendirildiğinde, fiziksel tanılar arasında yumuşak doku travması (122 kişi, %63,2); psikiyatrik tanılar arasında ise Akut Travma Sonrası Stres Bozukluğu (12 kişi, %6,2) ilk sırada gelmektedir. İlk on fiziksel tanı ile iki veya daha fazla kişiye konan psikiyatrik tanı ve bunların tanı alan 184 başvuru arasındaki sıklığı Tablo 50 ve 51'de verilmiştir.

Tablo 50. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilere en çok konan fiziksel tanıların sıklığına göre dağılımı

En çok Konan 10 Fiziksel Tanı	Başvuru Sayısı	%
Yumuşak Doku Travması	122	63,2
Miyalji	42	21,8
Ciltte Kesi, Ezilme	14	7,3
Gastrit	8	4,1
Kemik Fraktürü	5	2,6
Üriner Sistem Enfeksiyonu	5	2,6
Dermatit	3	1,6
Farenjit	3	1,6
Os Nazal Fraktürü	3	1,6
Travmatik Konjonktivit	3	1,6

Tablo 51. 2005 yılında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran ve 2005 yılında gözaltında işkence gören kişilere en çok konan psikiyatrik tanıların sıklığına göre dağılımı

İki ve Daha Fazla Kişiye Konan Psikiyatrik Tanılar	Başvuru Sayısı	%
TSSB (Akut)	12	6,2
Akut Stres Bozukluğu	9	4,7
TSSB (Kronik)	6	3,1
Majör Depresif Bozukluk	6	3,1
Yaygın Anksiyete Bozukluğu	3	1,6
Uyum Bozukluğu	2	1,0

Başvurulara konan tanıların başvurunun yaşadığı işkence süreciyle ilişkisi, travmayla bir ilişki kurulmayan tanılar dışarıda bırakılarak incelendiğinde, travmayla bağlantılı görülen tüm tanıların %65,7'sinde işkence sürecinin tek etyolojik faktör olarak değerlendirildiği, %13,4'ünde ise işkence sürecinin varolan patolojiyi ağırlaştırdığı veya ortaya çıkardığı, %4,7'sinde ise faktörlerden biri olduğu sonucuna varıldığı görülmektedir. 2005'de GİG 193 başvurunun 4'ünde ise (%2) işkence ve travma süreciyle ilgili herhangi bir hastalık saptanmamıştır.

III- DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Türkiye İnsan Hakları Vakfı ulusal ve uluslararası düzeyde işkencenin önlenmesi ve ortadan kaldırılması için çalışmalar yapan bir kurumdur ve temel amacı işkencenin yapılmadığı bir ortam yaratabilmektir.

Ülkemizde işkencenin önlenmesine yönelik olarak özellikle 1999 yılında başlayan ve daha sonra da devam eden yasal düzenlemelere karşın 2005 yılında da işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı muamele ve cezanın yaygın ve sistematik olarak varlığını sürdürdüğü ortadadır.

“İşkence ve diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ve Ceza” olgusunun varlık biçimleri ve biçimlerdeki değişiklikler gözden geçirilerek çalışmalarımızın değerlendirilmesi ve planlanması yararlı olacaktır.

a- İşkence konusunda yasal-adli-idari kimi olumlu değişimler hiç kuşkusuz ki gerçekleşmektedir. Ancak bu sürecin karakteristik özelliği, işkencenin mutlak önlenmesine ilişkin henüz başta politik irade olmak üzere içtenlikli bir iradenin söz konusu olmamasıdır. Gerek yasal, gerek idari olumlu gelişmelerin sağlanabilmesi için TİHV'nin sürece daha etkin müdahil olabilmesi, bunun için de Tedavi ve Rehabilitasyon Projesi'nin bilgiye ve somut olaylara dayalı çalışmasının etkinleştirilmesi gereği açıktır.

b- Bu aciliyet, başta Irak ve Guantanamo olmak üzere dünyadaki gelişmelerde işkencenin meşrulaştırılma çabaları gözönüne alındığında daha da önem arz etmektedir.

c- İşkence, özgürlüğünden alıkonulmuş kişilerin kişilik bütünlüğüne yönelik her türlü şiddeti içermektedir. Tek tek kişilere yönelik uygulanan bu şiddet dolayımı ile aynı zamanda toplumsal düzeyde şiddetin yeniden üretiminde önemli bir rol oynamaktadır. (2005 yılında yılında yoğunlaşan gündelik hayattaki şiddet ortamının önemli bir zemini de bu konu olsa gerektir) Bu açıdan sayısal değerlendirmeler önemli olmakla birlikte, işkence olgusunun sayısal değerlendirmelerin ötesinde algılanması önemlidir.

-Yıl içi işkenceye maruz kalan başvurularımızın oranı yüzde 27,8 olup, geçmiş yıllara göre bir azalmayı göstermektedir. Ancak yıl içinde işkenceye maruz kalan 192 gerçek kişi olduğu gözönüne alınarak, rakamsal bir değerlendirmeden öte işkencenin varlığını sürdürdüğü hatırlanmalıdır.

-Gözaltı sürelerinde belirgin azalma gözlenmektedir,

-İşkence yöntemlerinde belirgin değişiklikler söz konusudur (Kaba dayak, psikolojik yöntemlerin ağırlığı, klasik olarak bilinen diğer yöntemlerin azalması söz konusudur).

-İşkence uygulanan yerler arasında Emniyet Merkezleri (özel birimlerin görevli olduğu yerler) oranında (yüzde 25,9) azalma gözlenmektedir.

-Bununla birlikte resmi gözaltı yerleri olarak bilinen yerler dışında (açık alan, araç içi, v.b.) işkence uygulamalarındaki belirgin artış; gerek sonuçları, gerekse de ülkemizdeki eğilimler açısından önemlidir.

-Özellikle yıl içinde oldukça tasarlanmış görünümündeki "kaçırılma"lar sonucu gerçekleşen işkence örnekleri dikkat çekicidir. Bu örnekler kimi odaklarca gereksinim duyulduğunda işkence uygulamalarının gerçekleştiği ve gerçekleştirilebileceğini göstermektedir. Bu da kuşkusuz uygun politik ortamın varlığında söz konusu olabilir.

-Özellikle gösterilerde güvenlik güçlerince bilerek gözaltına almadan, doğrudan yaygın ve sistemli şiddet uygulamalarında belirgin artış gözlenmektedir.

-İşkence kültürünün, şiddetin yeniden üretilmesinde ülkemizdeki cezaevleri uygulamalarının da önemli rolü olduğu gerçeği çalışmalarımızda da görülmüştür.

d- Cezaevinden salınan başvurularımıza yönelik çalışmalarımızda (2003 yılında 337, 2004 yılında 404, 2005 yılında ise 240 başvuru), ne yazık ki kronik yakınmaların yanı sıra özellikle son dört yıldır uygulanan cezaevleri politikasının sonuçları karşılaşmaktayız.

Karşımızda geçmiş dönemlerde cezaevlerinden çıkanlardan önemli farklılıkları olan bir profil bulunmaktadır. Bugüne kadar teorik olarak ifade edegeldiğimiz izolasyona dayalı cezaevi uygulama sonuçları ile şimdi somut olarak tanışıyoruz (başvurularımızın yakınmaları ve tanıları son derece dikkat çekicidir).

Prototip olarak F tipi cezaevleri ile başlayıp, özellikle kimi cezaevlerinde, genel uygulama haline dönüşen bu uygulamalar, izolasyon ve şiddet üzerine kurulu cezaevleri işkence kültürünün gerek kişilerde, gerekse de toplumsal düzeyde yeniden üretiminde önemli bir rol oynamaktadır.

e- Bu nedenle izolasyona yönelik retrospektif ve prospektif bilimsel çalışmalar planlanmaktadır (1-4 Aralık 2005 Uluslararası Travma Toplantısı'ndaki "izolasyon" sunusu bu konuda yol gösterici olmuştur). Buna ek olarak, yine izolasyona yönelik bilimsel toplantılar özellikle 2007 yılı için projelendirilmektedir.

f- c ve d bentlerinde belirtilen gerekçeler ile başvurularımıza yönelik ruhsal tedavilerin yoğunlaşması sebebiyle bu alandaki çalışmaların daha da etkinleştirilmesi gerekmektedir.

g- Son yıllarda hep andığımız gibi,

Dünyada derinleşen eşitsizlikler ve özellikle gelişmiş olarak adlandırılan ülkelerin insan hareketliliğini sınırlama, dahası kendi ülkelerindeki mültecilerin geri gönderilmesi programlarını hızlandırma çabaları başta olmak üzere çeşitli gerekçeler ile 'mültecilik' sorunu tedavi ve rehabilitasyon çalışmaları açısından bu dönem daha da ağırlıklı bir gündem olmuştur.

Bu arada insan hareketliliğinde önemli kavşaklardan biri olan ülkemizde söz konusu kişilerin işkence görme nedeniyle yaptıkları başvurulara yönelik bugüne kadarki yaklaşımımızın gözden geçirilmektedir.

Bir yandan işkencenin önlenmesi ve ortadan kaldırılması için mücadele ederken bir yandan da işkenceye maruz kalanların sağlık sorunlarının tedavisi konusunda çalışmalar yürüten TIHV ve TIHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri, bu tür çalışmalara gerek kalmayan bir Türkiye ve Dünya yaratma hayalini gerçeğe dönüştürmek amacıyla kararlılıkla çalışmalarını sürdürecektir.